

SULAT NI AA ROMA min si Paul

Roma itu ōn दौरa mehe iya asal ma lahat Itali min waktu awal jaman, दौरa bayi pabōtangan Sultan Mahatinggi. Heka isab kalahat-lahatan saddi ma kalibut sallang Meditera iya bayi iyagaw uk bangsa Roma, iyōnan isab lahat Roma sabab ma diyōm pagbayaan sultan ian. Manjari in aa kamemon pabōtang ma diyōm pagbayaan sultan Roma, sasuku niya' katarrangan na, iyōnan bangsa Roma. Iya pabōtang ma दौरa Roma ian iya na aa purul bangsa Roma maka baanan aa liyu. Pag bayi si Isa pabing pariyata' ni sulga', pisampay lapal hap pasal si Isa may'an ni lahat Roma bo' niya' isab may'an manga aa magpangandōl ma si Isa.

Jari itu baya' si Paul pay'an nibaw sigam mean si Isa taggōl na bayi pagbanu-banu suga' 'nsa' bayi makalanjal sabab heka kabimbangan na. Hangkan na iya mabo surat itu ni Roma mahati ma sigam suku' si Isa may'an in iya magbamba patibaw ni sigam bo' iyampa palanjal ni lahat Kastila' magpatau ma manga aa Kastila' sin lapal hap pasal si Isa Almasi.

Ma surat itu pihati tōōd uk si Paul bang salaingga manga manusiya' magkahap maka Tuhan hati na ma sabab pangandōl sigam, 'nsa' ma sabab hulasa-sangsa' sigam maghinang ni iya.

Lapal surat si Paul

¹ Sulat itu min aku, si Paul, pisampay ni kaam ma दौरा Roma. Aku itu dakayo' siyohoan si Isa Almasi. Bayi aku tapene' uk Tuhan, kawakilan uk na magnasihāt lapal na hap. ² Lapal hap itu bayi panganjanji' Tuhan ma awwal masa. Bayi pilatun uk na ma manga nabi, bo' siyulat uk sigam ma diyōm kitab. ³ Anak Tuhan iya pigbissala ma lapal hap itu, hati na si Isa Almasi Panghu' tabi. Manusiya' iya, tubu' min si Sultan Daud. ⁴ Sutsi asal kajarihan na, sali' du maka kajarihan Tuhan, maka pasti' in iya bannal Anak Tuhan sabab iya bayi mandaan kawasa Tuhan sabab iya bayi pikallum pabing min kamatay na. ⁵ Ma sabab si Isa Almasi isab iya hangkan aku kabuwanan kapatut uk Tuhan, sampay kawakilan magnasihāt bo' supaya niya' tabo ku min bangsa kamemon magsabannal maka me' ma si Isa Almasi. ⁶ Sibū' du isab iya na kaam maglahat ma दौरा Roma iyu, linganan du isab kaam uk Tuhan bo' kaam tasuku' uk si Isa Almasi.

⁷ Manjari mabo aku sulat itu ni kaam kamemon maiyu ma दौरा, aa kilasahan uk Tuhan sampay bayi kaam linganan uk na bo' kaam taitung aa na. Mura-murahan, bang peen kaam biyuwanan tatabangan maka kasannangan mariyōm pangatayan uk 'Mma' tabi Tuhan maka uk si Isa Almasi Panghu' tabi.

Magsukul si Paul ni Tuhan ma sabab manga aa दौरा

⁸ Tagnaan ku na bissala ku ma kaam kaisa, magsukul aku ni Tuhan sabab min si Isa, magsukul aku ma pasalan bi kamemon sabab tanyag na pangandōl bi sampay ma kalohahan dunya.

⁹ Maghinang aku ni Tuhan min diyōm atay ku kalna' magnasihat lapal hap pasal Anak na. Saksi' tabi Tuhan, in kaam intōm du uk ku ¹⁰ waktu kapanambahayang ku. Amu'-amu' ku ni Tuhan isab bang me' ma kahandak na bang peen aku pihawulaya paiyu patibaw ni kaam ma waktu itu. ¹¹ Landu' tōōd aku baya' mag'nda' maka kaam bo' supaya kaam tapanduan ku iya bayi pamandu' uk Nyawa Tuhan ma aku supaya ngahōgōt iman bi tudju ni Tuhan. ¹² Hati na, bang aku kamaiyu na ma kaam makapagtabang na kitabi sali'-sali' sabab niya' na pagpangandōl tabi sibu'-sibu'.

¹³ Manga dawuranakan ku, kabayaan ku subay kaam 'nsa' awam ma pasalan ku. Min heka na aku bayi maggara' nibaw ni kaam, suga' niya' na peen makabimbang, iya poon sabab aku 'nsa' bayi kalanjal. Iya maksud ku paiyu, subay niya' kasongan ku min pagnasihat ku, hati na aa tabo ku magkahagad ma si Isa sali' bayi tabo ku min bangsa kasehean, iya 'nsa' isab Yahudi. ¹⁴ Sabab niya' hinang bayi kiyawajib ma aku, iya poon sabab aku subay magnasihat lapal hap pasal si Isa Almasi ma aa kamemon minsan bangsa ayi, manga bangsa langkaw, iya pigbahasa bangsa Girik, maka bangsa deyo', aa taga pangadji' maka aa 'nsa' bayi makalabay pangadji'. ¹⁵ Hangkan na aku baya' tōōd magnasihat lapal hap itu sampay ma kaam maglahat maiyu ma Roma.

¹⁶ Bidda' aku 'nsa' iya' magnasihat lapal hap itu sabab niya' barakat na min Tuhan pamuwas aa kamemon min hukuman dusa, bangsa Yahudi bo' iyampa bangsa kasehean, basta sasuku

magkahagad ma lapal itu. ¹⁷ Sabab lapal hap itu mahatihan kitabi bang salaingga pamabōntōl Tuhan ma kitabi manusiya'. Subay kitabi mangandōl sadja, min tagnaan na sampay ni katapusan na. Sali' bayi tasulat ma diyōm kitab, iya uk na:

“Sayi-sayi mangandōl tudju ni Tuhan, tabista iya uk na aa bōntōl, bo' 'llum du iya saumul-umul.”

Bangsa manusiya' taga dusa kamemon

¹⁸ Tanda' ta mulka' Tuhan pimanda' min diyōm sulga', pitakka ni kahinangan manusiya' pagka sigam maghinang kalaatan kaginis-ginisan, 'nsa' minsan mag-addat ma Tuhan. Pagka salaihi' kalaatan sigam katambunan sabannal panghati sigam pasal Tuhan bo' 'nsa' kitauhan. ¹⁹ Patut sigam pigmulkaan uk Tuhan sabab tanda' du bang ayi kajarihan Tuhan, iya makajari tiyau uk manusiya'. Baran Tuhan iya bayi mahatihan sigam, tiyuud uk sigam 'nsa' ngahagad. ²⁰ Sataggōl min waktu bayi pipanjari dunya itu uk Tuhan tasayu na asal in kajarihan na uk manusiya', minsan iya 'nsa' tanda'. Pasti' in iya taga kawasa tattap ni kasaumulan. Pasti' isab in iya Tuhan. Iya hangkan Tuhan katauhan uk manusiya' siyabab min ayi-ayi na pipanjari uk na. Manjari 'nsa' niya' aa makaraawa in iya awam pasal Tuhan. ²¹ Katauhan sigam pasal pag-Tuhan, in iya patut pagtuhanan, suga' 'nsa' sigam baya' ngamahaltabat ma iya, manga ngōn Tuhan ma iya. 'Nsa' sigam minsan magsukul ma iya. Iya

pikil na peen uk sigam pikilan 'nsa' niya' kagunahan na. Tahinang sigam sali' dupang-dupang, lindōm diyōm akkal sigam. ²² Maglaku-laku sigam in sigam taga panghati parahal magkarupangan sadja. ²³ Arapun sigam subay mudji Tuhan iya tattap 'llum, suga' iya piyudji uk sigam manga tau-tau pighinang dagbōs manusiya', bo' manusiya' itu magkamatay sadja. Damikkiyan piyudji isab uk sigam iya na manga tau-tau dagbōs hayōp, dagbōs manuk-manuk, dagbōs ayi-ayi maglelehan ma kuwit tana'.

²⁴ Hangkan na manusiya' itu pisaran uk Tuhan magdul-baya' ma kasabulan ayi-ayi kinapsuhan uk sigam. Maghinang na peen sigam haram maka sehe' sigam. ²⁵ Siyulak uk sigam bissala bannal pasal Tuhan, bo' pene' uk sigam bissala puting. Iya siyumba uk sigam manga ayi-ayi bayi pipanjari uk Tuhan, suga' Tuhan iya 'nsa' siyanglitan uk sigam, bo' iya bayi magpapanjari kamemon, hangkan patut iya piyudji sampay ni kasaumulan. Amin.

²⁶ Pagka salaihi' kahinangan manusiya', pisaran na sigam uk Tuhan diyulan na in napsu sigam laat iya makaiya'-iya'. Danda iya ngalabba min addat sigam karandahan bo' magkabaya' pagkahi danda maghinang laat, iya 'nsa' manjari hinang. ²⁷ Damikkiyan du isab manga lalla, 'nsa' na baya' ma handa sigam suga' magkabaya' maka pagkahi lalla. Maghinang sigam kasabulan lalla pagkahi lalla, hangkan sigam pilabay min laat pipagtōngōd maka bayi kalaatan tahinang uk sigam.

²⁸ Na, pagka bangsa manusiya' itu 'nsa' baya' ngannal panghati bannal pasal Tuhan, hangkan na sigam pisaran uk na magpikil karupangan, bo' hinang uk sigam iya 'nsa' manjari hinang. ²⁹ Panno' na in panghati sigam uk kalaatan maka kaginisan dusa, hawa napsu maka kajahallisan. Duwal laat ma diyōm pangatayan sigam, sali' manga ngibōg, mono' pagkahi sigam manusiya', ngalugat, ngulli', nganjahulaka', magtumbi, ³⁰ ngalimut isab ma kasehean sigam. Bansi manga aa salaihi' ma Tuhan. Jangki sigam ma pagkahi sigam, langkaw tōōd atay sigam maka magtakabbul na peen. Iya sadja pikil uk sigam bang salaingga kasongan hinang sigam laat hi'. 'Nsa' sigam baya' me' ma pamiat 'nggo'-mma', ³¹ laat sadja pamikil sigam, maka panganjanji' sigam 'nsa' niya' kapusan na. 'Nsa' sigam lasa atawa maase' ma pagkahi sigam, 'nsa' isab baya' magkahap bang niya' bayi pagsaggaan. ³² Manga manusiya' itu tau asal bang ayi iya siyulat ma sara' Tuhan ma pasal aa maghinang manga dusa itu, hati na subay piyatay. Suga' minsan sigam makahati salaihi', masi na peen sigam maghinang kalaatan, maka kiyōgan sigam bang niya' kasehean makasali' ni sigam.

2

Hukuman Tuhan ma manusiya' kamemon

¹ Kaam iyu, kalu kaam naway ma kasehean bi maghinang manga ian. Uk bi in sigam subay pibōtangan hukuman. Suga' iya du kaam 'nsa' makaraawa bang hiyukum, minsan sayi

kaam, sabab sali' du hinang bi maka hinang aa kasehean, iya asal panawayan bi. Bang kaam naway ma kasehean bi, sali' du kaam magsaway baran bi. ² Katauhan ta asal, bōntōl du Tuhan magbōtang hukuman ma sasuku maghinang ginisan kalaatan bayi ba'-ba' ku ian. ³ Kumpas bi baha' in kaam makapuwat du min hukuman Tuhan, bang masi na peen hinang bi manga hinang laat iya panawayan sehe' bi? ⁴ Bang salaihi' pamikil bi 'nsa' hiyalgaan uk bi kahapan maka kaase' Tuhan ma kaam, in kaam 'nsa' du isab biyōtangan hukuman saruun-duun iyu. Suga' 'nsa' du isab tasayu bi bang angay kaam pinanaman kahapan na. Kabayaan uk na tōōd in kaam subay mindahan atay, sampay ngalabba min dusa bi. ⁵ Suga' tuwas kaam, 'nsa' kaam baya' minda min dusa bi. Hangkan na pasong kabinsanaan ma kaam bang taabut waktu pinda' uk Tuhan mulka' na maka hukuman na bōntōl. ⁶ Sabab in manusiya' kamemon tiyungbasan du uk Tuhan kaniya-kaniya, pipagtōngōd maka ayi-ayi bayi hinang sigam ma dunya. ⁷ Niya' manusiya' kasehean magtuyu' maghinang hap sabab sanglit maka hulmat min Tuhan iya tiyuyu' uk sigam, maka kallum 'nsa' niya' kata-pusan na. Iya pamuwan Tuhan ma aa salaihi' tattap kasaumulan in kallum na. ⁸ Niya' isab aa kasehean makapikil di sigam sadja. Siyulak uk sigam lapal kasabannalan maka me' na sadja ma kalaatan. Manga aa ian pitawwaan tōōd mulka' uk Tuhan. ⁹ Sasuku biyaksa maghinang laat kananam sigam du katiksaan maka kabinsanaan, bangsa Yahudi, bo' iyampa bangsa

kasehean. ¹⁰ Suga' sasuku maghinang hap, siyanglitan sigam uk Tuhan, biyuwanan kahulmatan maka kasannangan diyōm pangatayan, bangsa Yahudi bo' iyampa isab bangsa kasehean, ¹¹ sabab Tuhan 'nsa' magpabidda' ma manusiya'. Sali'-sali' sigam ma panganda' na minsan ayi bangsa.

¹² Manga bangsa kasehean, iya 'nsa' bayi tawwaan sara' si Musa, bang sigam magdusa tiksa' du sigam min Tuhan ma diyōm nalka', minsan 'nsa' sara' hi' iya muwan hukuman ma sigam. Maka bangsa Yahudi isab, sigam taga sara' min si Musa, bang sigam magdusa tawwaan du sigam hukuman ma sali' langnganan sara' hi'. ¹³ Sabab 'nsa' min pange ta ma sara' si Musa iya hangkan kita bōntōl ma panganda' Tuhan, suga' min pangahagad ta ma panohoan na. ¹⁴ Iya bangsa kasehean ian, 'nsa' sigam bayi tawwaan sara' si Musa, suga' bang tahinang sigam panohoan na ma umay-umay na, iya sabab na, asal niya' pangatau sigam marimay atay sigam bang ayi hinang hap. Minsan 'nsa' niya' mahati, sigam du mo ma di sigam sara' Tuhan. ¹⁵ Niya' isab tanda' saksi', iya hangkan katauhan ta niya' sara' patattap ma diyōm itikad sigam. Kaisa, min pangatayan sigam, karuwa na, min pamikil sigam, sabab niya' ma diyōm pamikil sigam muwan kasilangan pasal manga hinang sigam hap maka laat. ¹⁶ Manjari bang taabut 'llaw damuwi, bo' si Isa Almasi siyoho' uk Tuhan ngahukum ma manusiya', biyanding uk na ayi-ayi bayi tiyapukan uk sigam ma diyōm pamikil, bo' minnihi' sigam hiyukum. Salaihi' du

isab ma lapal hap pignasihap uk ku itu.

Bangsa Yahudi maka pamōgbōg sara'

¹⁷ Na painay kaam iyu? Uk bi in kaam iyōnan bangsa Yahudi, maka sara' min si Musa iya pasandigan bi bo' kaam tiyayima' uk Tuhan, Tuhan isab iya pigmalangkawan uk bi ni kasehean bi. ¹⁸ Katauhan bi bang ayi pangahandak ma kaam uk Tuhan subay hinang bi. Makasilang kaam kono' bang ayi iya hap subay hinang, ma sabab sara' si Musa iya pangadjian bi. ¹⁹ Pangannal bi in kaam tiyōp matuntul ma aa buta (hati na, ma aa 'nsa' niya' pangadji' na). Uk bi in kaam sali' sawa pamasawa akkal aa kasehean, iya ma diyōm kalindōman. ²⁰ Kaba' bi in kaam jukup ma akkal maka ma panghati sabab iyu sara' ma kaam, hangkan uk bi in kaam tau magpandu' ma aa 'nsa' tau me' ma panohoan Tuhan, mandu' isab ma aa bahu me'. ²¹ Pagka kaam tau mandu' ma kasehean, angay 'nsa' panduan bi baran bi? Bandaan bi aa kasehean subay 'nsa' nangkaw, bo' kaam iya labi panangkaw! ²² Pamandu' bi subay 'nsa' magjina bo' kaam iya labi magjijina. Lupa kono' ma panganda' bi bang aa numba tau-tau, bo' peen kaam iya ngagaw ayi-ayi halgaan min pagsumbahan tau-tau ian! ²³ Iya pigmalangkaw uk bi in kaam bayi kabuwanan sara' Tuhan, suga' kaam iya muwan kaiyaan ma Tuhan pagka 'nsa' hagad bi panohoan na. ²⁴ Sali' bayi tasulat ma diyōm kitab, iya uk na,

“Kaam manga Yahudi iya poon sabab in danan

Hangkan Tuhan pihallingan pangkal uk bangsa kasehean.”

²⁵ In kitabi Yahudi siyoho' pig-islam ma tanda' saksi' in kitabi aa suku' Tuhan du. Hangkan niya' du kagunahan pag-islam bang peen be' bi panohoan sara' hi', suga' bang sara' 'nsa' be' bi 'nsa' niya' guna na in pag-islam bi. Hap le' kaam 'nsa' bayi islam. ²⁶ Bang takdil ni aa 'nsa' Yahudi, aa 'nsa' bayi pig-islam 'mbila sigam me' ma panohoan sara', bista du sigam uk Tuhan suku' na sali' du maka aa bayi pig-islam. ²⁷ Manjari kaam manga Yahudi biya'-ba' dusahan uk bangsa kasehean ian, minsan niya' ma kaam panohoan sara' bayi siyulat ma kaam. Iya hangkan kaam dusahan sabab kaam iya ngalanggal sara' minsan kaam bayi pig-islam, bo' sigam iya mōgbōg minsan sigam 'nsa' bayi pig-islam. ²⁸ Sayi sigam taōnan Yahudi sabannal? 'Nsa' na aa taga tanda' ma baran na sadja sabab bayi na iya taislam. ²⁹ Iya tawwa' iyōnan Yahudi tōōd iya na aa bayi biyahuhan ma diyōm pangatayan na uk Nyawa Tuhan, 'nsa' sawukat min pamōgbōg na ma sara'. Aa ian 'nsa' siyanglitan uk pagkahi na manusiya' bang salaihi' kapagka-Yahudi na, suga' siyanglitan iya uk Tuhan.

3

¹ Kalu niya' nganjawab ma bissala ku hi', uk na, “A, bang salaihi', 'nsa' niya' kasongan kami bangsa Yahudi labi le' min bangsa kasehean. Maka addat kami pig-islam 'nsa' niya' kapusan na.” ² Suga' salaitu iya panambung ku ma iya:

mehe du kasongan bangsa Yahudi, ma kaginisginisan. Luba'-luba' na, bayi pingandōl uk Tuhan in palman na ma sigam.

³ Suga' niya' du nganjawab, uk na, “Bang sawupama niya' Yahudi kasehean palabba min pamōgbōg sigam, 'nsa' na sigam tiyōp pangandōlan. Tawwa' baha' bang uk ta in Tuhan 'nsa' kapangandōlan, ma sawukat niya' manusiya' 'nsa' tiyōp pangandōlan?”

⁴ Iya na itu panambung ku ma aa ian: 'nsa' tawwa' bissala nu iyu, uk ku. Tantu, Tuhan 'nsa' salaihi'. Minsan bangsa manusiya' itu magputing kamemon, Tuhan 'nsa'. Bannal sadja iya, salī bayi tasulat ma diyōm kitab, iya uk na, “Mattan du kaadilan nu min ayi-ayi bissala nu, Ngandaōg sadja kau bang ma diyōm paghukuman.”

⁵ Nganjawab le', uk na, “Sā' baha' hinang Tuhan?” uk na ma salī pagbissala manusiya' kasehean, “Angay subay pigmulkaan dusa tabi sabab min dusa ta tanda' uk manusiya' salaingga tā bidda' kaadilan Tuhan maka aa bo' pamehe ōn Tuhan?”

⁶ Suga' salaitu panambung ku ma bissala hi': 'nsa' tawwa' salaihi'. Bōntōl du Tuhan bang magmulka', hangkan patut iya mōtang hukuman ma bangsa manusiya'.

⁷ Niya' du nganjawab, uk na, “Bang aku sawupama magputing, bo' in ihi' kasakupan uk manusiya' in Tuhan bannal tōōd hangkan subay piehe, angay aku subay biyōtangan hukuman dusa? ⁸ Hangkan ko', bang ma bistahan ku,” uk manga nganjawab hi', “hap du bang kita

magdusa, sabab minnihi' niya' kamahaldikaan Tuhan.”

'Nsa' tawwa' jawab hi', suga' niya' manga aa bayi nōna' aku in aku kono' bayi mitnahan aa subay maheka dusa bo' supaya mehe kamahaldikaan Tuhan. Suga' putingan panōna' hi'. Manga aa ian tōp na pitawwaan hukuman Tuhan.

Dusahan manusiya' kamemon

⁹ Na, in kita bangsa Yahudi, hap kahalan tabi baha' min bangsa kasehean? 'Nsa' du. Bayi na kaam tapahati ku in bangsa kamemon, aa Yahudi maka aa bangsa saddi, sali'-sali' kapag-agihan uk paldusahan sigam ¹⁰ sali' bayi tasulat ma diyōm kitab, iya uk na,

“'Nsa' niya' manusiya' bōntōl pangatayan na ma panganda' Tuhan.

¹¹ 'Nsa' niya' panghati sigam pasal Tuhan, 'Nsa' niya' tuyu' ngisbat iya.

¹² Pataikut aa kamemon min kabōntōlan na. 'Nsa' niya' kagunahan sigam.

'Nsa' niya' minsan dakayo' maghinang hap.

¹³ Bo' sigam sali' dalil kubul 'nsa' bayi katambunan,

Hal paluwasan bissala pangakkal.

Makamula isab halling manga aa hi', sali' sapan-tun so ngeket.

¹⁴ Nukna' na peen sigam, sabab landu' bansi.

¹⁵ 'Nsa' na sigam tiyāwan mono'

¹⁶ Kabiyaksahan sigam magpakaat, magpasukkal.

¹⁷ 'Nsa' sigam tau magpahap atawa mapagsulut.

¹⁸ 'Nsa' niya' tāw sigam tudju ni Tuhan.”

¹⁹ Katauhan ta na, ayi-ayi panohoan ma diyōm sara' ian bayi panohoan manga aa ma deyoan sara', supaya 'nsa' niya' karaawa in iya 'nsa' niya' dusa na. Manjari tabo manusiya' kamemon biyōtangan hukuman uk Tuhan. ²⁰ Sabab 'nsa' tōōd niya' manusiya' tabista bōntōl uk Tuhan ma sabab pame' na ma panohoan sara' hi'. Suga' sara' Tuhan iya poon sabab na hangkan tasayu tabi in kitabi dusahan.

Pasal kahinangan Tuhan ma manusiya' bo' supaya sigam tabista bōntōl uk na

²¹ Suga' ma buttihi' pamanda' na bang salaingga kaampun Tuhan ma dusa manusiya', bo' supaya sigam tabista uk na bōntōl, puwas min pamōgbōg sara'. Tasulat asal ma diyōm kitab Tawrat maka kitab manga kanabihan pasal maksud Tuhan itu, ²² hati na sayi-sayi mangandōl ma si Isa Almasi, minsan ayi bangsa na, bōntōl iya ma bistahan Tuhan. 'Nsa' du niya' pagbidnaan manusiya' ²³ sabab magdusa sigam sali'-sali' bo' 'nsa' niya' makaabut ni kaadilan Tuhan. ²⁴ Malayingkan pimanda' uk Tuhan lasa na maka ase' na ni manusiya' minsan 'nsa' niya' tōngōd na, bo' tahinang sigam bōntōl ma bistahan na, sali' aa 'nsa' bayi makarusa sabab min si Isa Almasi iya ngalakkat sigam min hukuman dusa. ²⁵ Si Isa bayi pilahil uk Tuhan bo' supaya iya matay, paluwas laha' na pangampun dusa manusiya', sayi-sayi mangandōl ma iya. Salaihi' hinang Tuhan pamanda' na kabōntōlan na, sabab 'nsa' bayi inay uk na in paldusahan manusiya' ma waktu palabay, hal bayi imanan

uk na. ²⁶ Tanda' isab kabōntōl Tuhan ma buttihi', niya' na dakayo' aa tawwa' hukuman na ma sabab dusa manusiya', hati na si Isa. Minnihi' magmattan in Tuhan bōntōl du, sampay sasuku mangandōl ma si Isa bōntōl isab ma panganda' Tuhan.

²⁷ Manjari bang salaihi' kahinangan Tuhan ma kitabi, 'nsa' na kita makapag-abbu pasal ayi-ayi bayi hinang ta. Sabab 'nsa' kita bayi bista bōntōl ma sabab kapamōgbōg ta ma sara'. Subay min pangandōl ta sadja iya hangkan kita bista bōntōl uk Tuhan. ²⁸ Sabab katauhan kami, iya poon manusiya' bista bōntōl uk Tuhan, min pangandōl na sadja, 'nsa' min pamōgbōg na ma sara'. ²⁹ Marayi' pangannal bi in Tuhan itu pagtuhanan sadja uk bangsa Yahudi. Suga' 'nsa'. Pagtuhanan iya sampay uk bangsa 'nsa' Yahudi, ³⁰ sabab dakayo' du Tuhan. Bangsa Yahudi maka bangsa kasehean, sali'-sali' du sigam bista bōntōl uk Tuhan, sasuku iya mangandōl ma si Isa. ³¹ Kalu uk bi in sara' Tuhan ian subay timanan pagka salaihi' niya' pangandōl ta ma si Isa. Suga' 'nsa', sabab tanggehan ta sara' Tuhan.

4

Si Ibrahim pangikutan tabi

¹ Manjari ayi na pama' ta pasal bayi labayan si Ibrahim, pangkat tabi Yahudi? ² Bang si Ibrahim ganta' bayi bista bōntōl uk Tuhan ma sabab hap kahinangan na, niya' du bayi pamantug na ma baran na, suga' 'nsa' du niya' kabantugan na ma panganda' Tuhan, sabab 'nsa' min kahinangan

na iya hangkan iya bista bōntōl uk Tuhan.
³ Intōmun bi bayi tasulat ma diyōm kitab pasal si Ibrahim, iya uk na, “Si Ibrahim bayi magkahagad ni Tuhan, bo' bista iya bōntōl uk Tuhan sabab min pangahagad na.”
⁴ Sawupama bang niya' aa maghinang ni aa dakayo' bo' giyadjihan, 'nsa' uk ta in gadji ian pasal paglasa ma iya. In gadji na tōngōd sadja ma hulas-sangsa' na. Bang 'nsa' niya' hinang na, 'nsa' du niya' tōngōd na.
⁵ Salaitu isab aturan na: bang aa 'nsa' mangandōl ma hinang na, suga' mangandōl ma Tuhan sadja, iya muwan kaadilan ma manusiya' baldusa, in aa ian bista bōntōl uk Tuhan ma sabab pangandōl na.
⁶ Salaihi' du isab bissala si Daud, waktu kapamissala na pasal kakōgan aa bang bista bōntōl uk Tuhan ma 'nsa' niya' hinang na bayi pasangdōlan na. Uk na hi',

⁷ “Kiyōgan manga aa bang kasaan sigam taampun uk Tuhan,

Bang piyuwasan na dusa sigam.

⁸ Kiyōgan du aa bang dusa na 'nsa' na bista uk Tuhan.”

⁹ Kalu pangannal bi in kakōgan bissala uk si Daud hi' suku' ma manga Yahudi sadja, pagka bangsa bayi taislam. 'Nsa', sabab suku' du sampay ma bangsa kasehean, iya 'nsa' bayi taislam. Bayi na tasambat ku in si Ibrahim dahu hi', in iya bista bōntōl uk Tuhan ma sabab pangahagad na.
¹⁰ Na, umay bayi kapamista Tuhan hi'? Min kapag-islam ma si Ibrahim, atawa damuwi? Katauhan ta, si Ibrahim bayi tabista bōntōl uk Tuhan dahu min bayi kapag-islam ma iya.
¹¹ Bayi iya magkahagad ma janji' Tuhan bo' iyampa iya

islam, tanda' palsaksian in iya bayi tabista bōntōl uk Tuhan minsan iya 'nsa' le' bayi islam. Manjari itu si Ibrahim sali' hantang pag'mmaan uk aa kamemon iya magkahagad ni Tuhan, sasuku iya tabista bōntōl uk Tuhan minsan 'nsa' bayi taislam. ¹² Pag'mmaan isab si Ibrahim uk sigam sasuku bayi taislam, 'nsa' ma sawukat pig-islam sadja, suga' ma sabab pangikut sigam ma si Ibrahim. Sabab mangandōl sigam ma Tuhan, sali' bayi kapangandōl si Ibrahim ma 'nsa' le' iya bayi taislam.

Janji' Tuhan tasambut ta ma sabab pangandōl ta

¹³ Niya' bayi janji' Tuhan ma si Ibrahim ma masa awwal hi', in iya maka manga panubu' na subay piyusakaan kalohahan dunya itu. Iya hangkan si Ibrahim janjian salaihi', 'nsa' min pamōgbōg na ma niya' sara', suga' min pangandōl na ma Tuhan, iya poon sabab iya bista bōntōl uk Tuhan. ¹⁴ Bang sawupama hangkan aa mōgbōgan sara' iya panganjanji' pusaka', 'nsa' du niya' pus ma pangandōl ta ma Tuhan. Maka janji' Tuhan ian 'nsa' du niya' katudjuhan na, bang sara' iya subay biyōgbōgan, ¹⁵ sabab sara' itu iya na mo mulka' Tuhan. Bang bayi 'nsa' niya' sara', 'nsa' du niya' bayi ngalanggal iya.

¹⁶ Hangkan uk ta in panganjanji' Tuhan subay takka ma kitabi manusiya' ma sabab pangandōl tabi. Bo' minnihi' takka ma kitabi iya janji' na minsan 'nsa' niya' tōngōd na, suga' pamusaka' na ma manga panubu' si Ibrahim kamemon. 'Nsa' ma bangsa Yahudi sadja, iya mōgbōgan sara' itu,

suga' ma aa kamemon sasuku mangandōl ma Tuhan sali' bayi pangandōl si Ibrahim. Sabab si Ibrahim sali' pag'mmaan tabi bang harap ni pangandōl, ¹⁷ sali' bayi tasulat ma diyōm kitab, iya bissala Tuhan ma si Ibrahim. Uk na, "Hinang ta kau pag'mmaan manga aa kabangsa-bangsahan kamemon." Na, hap janji' itu ma panganda' Tuhan, iya tau makallum aa pabing min kamatay na. Paluwas sadja kabtangan na, magtuwi paniya' bayi 'nsa' niya'. Iya na hi' Tuhan bayi pagsabannalan uk si Ibrahim. ¹⁸ Kihagad uk na janji' Tuhan, bo' ngahōwat iya ma 'nsa' niya' ahakan na. Hangkan du iya wajib pag'mmaan uk kamemon bangsa, sali' bayi panganjanji' Tuhan ma iya. Salaitu iya tasulat ma diyōm kitab, uk na, "Iya heka tubu' nu sali' heka bituun." ¹⁹ Iya umul si Ibrahim waktu bayi kapanganjanji' Tuhan ma iya manga dahatus tahun umul na, suga' 'nsa' pinda pangandōl na minsan tapikil na baran na ian agōn-agōn matay na. Sampay handa na si Sara, 'nsa' na makaanak, ²⁰ suga' 'nsa' iya bayi parōhōng mangandōl ma Tuhan. 'Nsa' niya' pagduwa-duwa na pasal bayi janji' Tuhan hi', suga' pasong gam peen pangandōl na maka uk na magmahaldika' ma Tuhan. ²¹ Tatantu na asal in Tuhan makagaōs du ngahinang ayi-ayi bayi panganjanji' na. ²² Hangkan na si Ibrahim "bayi bista bōntōl uk Tuhan", ma sabab pangandōl na. ²³ Maka 'nsa' pasal si Ibrahim sadja iya bayi pigsulatan ian, iya uk na, "bista iya bōntōl uk Tuhan" ²⁴ sampay kitabi sabab tahinang kitabi bōntōl ma bistahan Tuhan, sasuku kitabi magkahagad ma iya, iya bayi makallum Panghu'

tabi si Isa min kamatay. ²⁵ Si Isa bayi siyongan piyatay ma sabab dusa tabi, maka pikallum iya pabing uk Tuhan supaya kitabi iyampun sampay bista bōntōl uk Tuhan.

5

Maghap na kitabi maka Tuhan

¹ Manjari itu, pagka iyampun na kitabi sampay hinang bōntōl ma bistahan Tuhan ma sabab pangandōl tabi, magkahap na kitabi maka iya, min bayi tahinang uk si Isa Almasi, Panghu' tabi. ² Ma sabab si Isa maka min pangandōl tabi ma iya, iya poon sabab kitabi pinanaman tabang mehe uk Tuhan itu, iya patattap tabi ma buttihi'. Landu' kitabi kiyōgan sabab niya' hiyōwat uk tabi in kitabi pihampitan kasahayahan Tuhan. ³ 'Nsa' isab hal pakaradjaan ma sosongun iya muwan kakōgan, sampay pakaradjaan ma buttihi' minsan ma diyōm katiksaan, sabab katauhan tabi du bang labayan tabi katiksaan tau kitabi nandal. ⁴ Bo' bang kitabi nandal, kaamuhan in Tuhan ma addat-tabiāt tabi. Maka bang addat-tabiāt tabi ganta' makaamu ma Tuhan, tantu niya' hiyōwatan uk tabi hap. ⁵ 'Nsa' niya' pagsusunan tabi bang salaihi' paghōwat tabi, sabab tiya' asal lasa Tuhan bayi biyōtang ma diyōm atay tabi. Bayi biyo uk Nyawa na Sutsi, iya pamuwan na ma kitabi.

⁶ Sabab na ma waktu bayi panugila' uk Tuhan, waktu le' kitabi 'nsa' makagaōs maghinang ayi-ayi hap, si Almasi iya bayi matay ganti' manga aa baldusa. ⁷ Lahang niya' manusiya' lilla' matay panganganti' sehe' na dakayo' minsan salaingga

kaadil sehe' na ian: Kalu-kalu bang aa hap tōōd kasuddahan na, kalu niya' makatawakkal matay ma pasal na. ⁸ Suga' pindaan kitabi uk Tuhan bang salaingga mehe lasa na ma kitabi, sabab matay si Almasi ganti' tabi, ma masi kitabi ma diyōm magdusa na peen. ⁹ Bōntōl na kitabi ma bistahan Tuhan ma sabab kamatay si Isa, jari tatantu tabi kalappasan uk na kitabi min mulka' Tuhan ma 'llaw damuwi. ¹⁰ Maghap na kitabi maka Tuhan sabab min kamatay Anak na, waktu le' kitabi bayi masi mantahan Tuhan. Na, bang kitabi pighap uk Tuhan ma sabab kamatay Anak na si Almasi, palabi le' kalappas tabi pagka 'llum na iya pabayik. ¹¹ Maka 'nsa' hal uk na hi'. Niya' le' isab kakōgan tabi mehe tudju ni Tuhan ma sabab bayi tahnang uk si Isa Almasi Panghu' tabi, iya bayi mo ma kitabi maghap maka Tuhan.

Pagbiddaan si 'Mbo' Adam maka si Almasi

¹² Na, in pasal dusa, iya poon niya' dusa ma dunya itu ma sabab hinang manusiya' dakayo' du, iya na si 'Mbo' Adam. Bayi iya makahinang dusa, bo' minnihi' niya' kamatay ma dunya. Iya hangkan na isab kamatay ma manusiya' kamemon, sabab magdusa sigam kamemon. ¹³ Ma 'nsa' le' niya' sara' bayi pamuwan na si Musa uk Tuhan, niya' asal dusa hinang uk manusiya'. Suga' sataggōl 'nsa' niya' sara' pi-langngan, in dusa sigam 'nsa' kaōnan langgal sara'. ¹⁴ Suga' minsan 'nsa' le' niya' sara', in bangsa manusiya' kamemon, min si 'Mbo' Adam sampay ni si Musa, bayi pigbaya' uk kamatay minsan dusa sigam 'nsa' magsali' maka bayi dusa

si 'Mbo' Adam, iya bayi panagga' na panohoan Tuhan ian.

Si 'Mbo' Adam ian muwanan kitabi panghati pasal langnganan si Almasi, iya pilahil ma 'llaw damuwi itu. ¹⁵ Niya' du pagbidnaan na si Adam maka si Almasi, sabab 'nsa' tapagsali' ta dusa bayi tahinang uk si 'Mbo' Adam ian maka kahapan bayi pamuwan ma kitabi uk Tuhan minsan 'nsa' niya' tōngōd na. Bannal kamemon manusiya' bayi magpatayan ma sabab dusa aa dakayo' ian. Suga' labi mehe tōōd kahapan Tuhan, iya pangihilas na itu ma manusiya' kamemon sabab min kasi-lasa aa dakayo' itu, hati na si Isa Almasi. ¹⁶ Magbidna' du kahapan Tuhan itu maka katudjuhan dusa bayi tahinang uk aa dakayo' ian. Si 'Mbo' Adam ian bayi makatagna' ngahinang dusa, bo' minnihi' pabōtang hukuman Tuhan ma manusiya' kamemon. Suga' saddi-saddi iya kahapan Tuhan sabab minsan landu' heka dusa manusiya', iyampun du kitabi uk Tuhan, iyōnan aa bōntōl. ¹⁷ Iya katudjuhan bayi dusa si 'Mbo' Adam ian 'nsa' du ngatu ma katudjuhan hinang si Isa Almasi. Iya bannal na, in manusiya' kamemon bayi giyantaan kamatay ma sabab dusa si 'Mbo' Adam. Suga' sasuku nayima' ma lasa maka ase' Tuhan sampay nayima' kaampunan dusa bayi paghilas na, maka bista bōntōl, giyantaan du sigam magbaya' maka si Isa Almasi ma kallum tattap ma hi' ma sulga'.

¹⁸ Tasayu ta na, min tadda du dusa ian bayi tahinang, bo' minnihi' in bangsa manusiya' kamemon tabo tawwaan hukuman Tuhan.

Damikkiyan na min tadda du hinang bōntōl bayi tahinang ma damuwi itu, bo' minnihi' tabo manusiya' kamemon makajari bōntōl ma bistahan Tuhan, sampay 'llum saumul-umul. ¹⁹ Dakayo' du aa bayi nagga' panohoan Tuhan, bo' heka tabo magdusa ma sabab iya iya pan-ingōran. Damikkiyan na isab ma damuwi itu, dakayo' du aa bayi me' ma panohoan Tuhan, iya si Isa Almasi, bo' heka tahinang bōntōl ma bistahan Tuhan ma sababan na.

²⁰ Na, bayi Tuhan magpalatun sara' na min si Musa, bo' supaya magpanda' ma manga manusiya' in sigam ngalanggal manga pangalangan na. Kalna' iyampa sigam makatau sara' ian, pasong na peen pangalanggal sigam sara'. Suga' minsan salaingga heka dusa manusiya', labi le' lasa maka ase' Tuhan tudju ni sigam. ²¹ Manjari in bangsa manusiya' kamemon bayi pigbayaan asal uk dusa sigam, bo' kamatay iya powean na. Suga' kitabi ma buttihi' tapagbayaan uk lasa maka ase' Tuhan, bo' kallum kakkal iya powean tabi, basta tabista bōntōl na uk Tuhan, sabab min bayi kahinangan si Isa Almasi, Panghu' tabi.

6

Si Isa Almasi pangikutan tabi ma kamatay na sampay ma kallum na pabing

¹ Na, salaingga na pamikil tabi? Palanjaj tabi baha' in kabayaan tabi magdusa, bo' supaya pasong le' lasa maka ase' Tuhan ma kitabi? ² Daa subay salaihi'. 'Nsa' kita wajib magpasangdan dusa sabab sali' kitabi hantang aa matay pabutas sadja na min bayi kabiyaksahan tabi magdusa.

³ Sabab katauhan bi, bayi kitabi piyandi tanda' saksi' in kitabi lamud na ma si Isa Almasi, bo' minnihi' niya' lamud tabi ma kamatay na.

⁴ Hati na tōōd, sali' kitabi hantang paunung na ma si Almasi kiyubul maka iya, pagka salaihi' kapamandi ma kitabi. Na, hangkan pagka iya 'llum pabayik ma sabab kawasa 'Mma' na Tuhan, sali' du kita biyuwanan kallum bahu supaya pinda addat-palangay tabi sali' iya.

⁵ Sabab hati na, bang kitabi parakayo' ma si Isa matay sali' kamatay na, tantu kitabi magdōngan maka iya pikallum pabayik, sali' bayi pamakallum ma iya. ⁶ Katauhan tabi isab, bang dalil tabi bayi kajarihan tabi bayi dahu, hantang kitabi hi' bayi piyatay ma diyata' hag sali' maka si Almasi, bo' supaya in kajarihan tabi laat hi' 'nsa' niya' kōsōg na. Jari 'nsa' na kitabi tabo biyanyaga' uk manga dusa tabi pabing, ⁷ sabab sayi-sayi matay puwas na iya min paldusahan. ⁸ Bang kitabi sali' hantang parakayo' ma si Almasi ma kamatay na, magka-hagad du kitabi in kitabi magdōngan du maka iya ma kallum na. ⁹ Sabab katauhan ta si Almasi bayi pikallum pabing min kamatay na, 'nsa' na magkamatay pabayik. Puwas na iya min kamatay sampay ni kasaumulan. ¹⁰ Bayi iya matay min tadda du bo' supaya kapuwasan na dusa kamemon, maka 'llum na iya ma buttihi' ma alōpan Tuhan. ¹¹ Iya du kaam, subay kannalun bi baran bi iyu sali' hantang aa matay, muwas na min kabiyaksahan dusa. Lipara 'llum kaam bang harap ni Tuhan, ma sabab si Isa Almasi iya parakayoan bi.

¹² Hangkan na kaam daa na subay kapag-agihan uk dusa kaginis-ginisan, bo' kaam 'nsa' tabo-bo uk napsu bi. ¹³ Tangkain bi baya' ginhawa-baran bi bo' kaam 'nsa' tabo maghinang kalaatan. Pagmalillaun bi na baran bi ni Tuhan, sabab kaam iya sali' aa bayi pikallum uk na pabing min kamatay. In ginhawa-baran bi iyu subay pamasuku' ni iya paglagi na ma kahinangan bōntōl. ¹⁴ 'Nsa' na kaam pig-agihan uk dusa bi, sabab puwas na kaam min langnganan sara'. Ma diyōman Tuhan na kaam biyuwanan kaase' maka kalasa na.

Magpabanyaga' kitabi ma Tuhan

¹⁵ Na, ayi na subay pikil tabi? Ngandusa le' baha', kitabi ma sawukat pinda na min langnganan sara' tudju ni diyōman Tuhan, ma sawukat kita biyuwanan ase' maka lasa na? Alla, sā' kitabi mikil salaihi'. ¹⁶ Katauhan bi du, bang kaam me' tahinang sosohoan aa, me' isab kaam ma ayi-ayi panohoan na, sali' du kaam banyaga' na, sabab iya iya nakura' bi magbayaan. Man-jari bang kaam tabo-bo uk dusa bi, sali' kaam hantang tabanyaga' uk dusa bi bo' kamatay iya katudjuhan bi. Suga' bang panohoan Tuhan iya pamehe bi subay hinang, sali' kaam banyaga' Tuhan bo' tahinang kaam bōntōl ma bistahan na. ¹⁷ Hangkan na pagsukulan ku ni Tuhan! Bayi kaam sali' tabanyaga' uk paldusahan bi, lipara be' bi na in langnganan pandu' bayi pamandu' ma kaam, sampay min diyōm atay bi. ¹⁸ Jari pilappa na kaam min dusa bayi pamanyagaan

kaam tagna', bo' banyaga' Tuhan na kaam maghinang kabōntōlan. ¹⁹ Iya halling ku itu pasal banyaga' maka nakura' hal pamaralilan sadja bo' supaya tahati bi sabab kulang panghati bi. Ma waktu ian bayi kaam magpasad biyanyaga' uk dusa bi, maghinang kasabulan maka kalaatan duhun manga duhun. Suga' ma buttihi' subay kaam magpabanyaga' tudju ni Tuhan maghinang ayi-ayi bōntōl, iya patut hinang uk manga aa suku' Tuhan.

²⁰ Sataggōl kaam sali' banyaga' tabo-bo uk baanan dusa bi 'nsa' kaam makahinang kabōntōlan. ²¹ Maka iya bayi kahinangan bi ian makaiya'-iya' na bang kani-pikilan bi le' buttihi'. Ayi bayi paruntungan na? 'Nsa' niya', sabab kamatay iya katudjuhan na. ²² Lipara ma buttihi' tapuwasan na kaam uk Tuhan min dusa, bo' banyaga' Tuhan na kaam. Iya paruntungan bi atay sutsi tudju ni Tuhan, maka kallum kakkal iya katudjuhan bi. ²³ Sabab kamatay iya tungbas na bang kitabi tabanyaga' uk dusa, suga' kallum kakkal iya pangihilas Tuhan, pagka pagdakayoan tabi na ma si Isa Almasi Panghu' tabi.

7

Puwas na kita min sara'

¹ Manga danakan ku magpangandōl ma si Isa, tantu kaam makahati ma iya song biya'-ba' uk ku itu sabab biyaksa du kaam ma sara'. Sara' itu taga pag-agi ma kita sataggōl kita 'llum, suga' bang kita matay na, 'nsa' na kita tawwaan uk sara'. ² Sawupama danda taga

halla, niya' sara' noho' in iya 'nsa' makahalla ma lalla saddi sataggōl halla na poon masi 'llum. Suga' bang halla na matay, puwas na iya min langnganan sara' paglakibini sigam. ³ Bang danda ian ganta' parakayo' ni lalla saddi, bo' masi 'llum halla na poon, makalanggal iya sara' bang maghalla ni saddi. Suga' bang matay na halla na, bo' maghalla danda ian maka lalla saddi, 'nsa' kaōnan magjina sabab puwas na iya min langnganan sara' hi'.

⁴ Salaihi' isab ma kaam, manga kadauranakan ku. Puwas na kaam min sara' tasulat si Musa. Bayi kaam sali' hantang aa matay sabab dambean kaam maka si Almasi ma kamatay na. Bayi iya pikallum pabing min kamatay na, manjari suku' na na kaam bo' supaya kaam maghinang hap, hinang kagunahan Tuhan. ⁵ Sataggōl kita bayi pigbayaan uk kajarihan ta tagna', kōsōg asal napsu ta sabab nagga' ma panohoan sara', maka sara' iya muwan baya' ma diyōm ginhawa-baran ta subay magdusa, bo' kamatay iya katudjuhan ta. ⁶ Suga' buttihi' kahawulaya na kita min langnganan sara' sabab hantang kita bayi matay, puwas na kita min dusa iya bayi magbaya' ma kita ma waktu dahu. Ma buttihi' saddi na pangahagad ta ma Tuhan. 'Nsa' langnganan sara' iya be' ta suga' langnganan bahu na, iya pilangngan ni kita uk Nyawa Tuhan.

Sara' maka dusa

⁷ Manjari ayi na pamikil ta pasal sara' itu? Sali' du baha' maka dusa? 'Nsa'. Saddi du. Iya hangkan katauhan ku tōōd bang ayi iyōnan dusa,

maka bang ayi katudjuhan na, ma sabab niya' sara' mahatihan aku. Arak aku bayi awam pasal napsu itu laat tuwi' lipara niya' panohoan sara' mahatihan aku, iya uk na, "Wajib kaam daa nganapsu ma alta' pagkahi bi." ⁸ Suga' makatau peen aku min sara' ian in napsu itu laat, bo' min sara' ian pasong na peen dusa ma diyōm ginhawa-baran ku, maka landu' pakannōp napsu ku kaginis-ginisan. Hati na in dusa itu, 'nsa' tasayu ta sataggōl 'nsa' niya' sara' pangalangan na. ⁹ Bayi hap asal palasahan ku ma waktu dahu, ma 'nsa' le' niya' pangatau ku pasal sara', sabab pangannal ku in aku aa hap, suga' pagtau ku peen itu bang ayi ma diyōm sara', magtuwi tasayu ku iya mehe kasaan ku. ¹⁰ Bo' minnihi' niya' kasusahan ku mehe. Sara' itu bayi panganiyat Tuhan ma bangsa manusiya' bo' supaya sigam biyo ni kallum, suga' ma kasulayan ku, in sara' itu mo tuwi' ma aku ni kamatay ma sabab niya' dusa ku. ¹¹ Sali' aku diyupang uk dusa ku sabab kaba' ku in panohoan sara' tahinang ku du, suga' 'nsa'. Manjari aku itu biyōtangan hukuman ni kamatay sabab min sara' itu.

¹² Manjari tantu sara' itu 'nsa' niya' laat na sabab min Tuhan du. Maka panohoan na kamemon min Tuhan du isab, bōntōl maka hap. ¹³ 'Nsa' tawwa' bang uk ta in sara' hap ian iya sababan na hangkan aku magpakamatay, sabab 'nsa' salaihi'. Dusa iya sababan na. Sara' hap itu hal pamanda' ma dusa ku bo' takila ku tōōd, bo' peen dusa ku iya mo aku ni kamatay. Jari itu, pagka niya' na sara' biyōtang pangalangan dusa, pasti' tōōd in dusa itu asal mamarahi laat.

*Niya' mag-agaw-bisōd ma diyōm ginhawa-
baran ta*

¹⁴ Katauhan tabi in sara' itu deyo' du min Nyawa Tuhan. Suga' aku itu manusiya' du, sali' tabanyaga' uk dusa ku. ¹⁵ 'Nsa' tōōd tahati ku addat-tabiāt ku sabab bang aku baya' ngahinang hap, sali' niya' ma ginhawa ku nagga' ma iya. Iya bayik na, bang niya' 'nsa' kabayaan ku hinang, iya na hi' tahinang ku. ¹⁶ Jari bang aku ganta' bansi ma hinang laat iya asal hinang ku, ngaho' du aku in sara' itu hap du. ¹⁷ 'Nsa' na peen baran ku tōōd ngahinang laat iya kabansihan ku ian, tōōd aku tabo-bo uk dusa, iya pabōtang ma diyōm kajarihan ku itu. ¹⁸ Katauhan ku du, asal 'nsa' niya' hap ma diyōm baran ku, hati na ma diyōm kajarihan ku itu, sabab minsan niya' kabayaan ku ngahinang hap 'nsa' tahinang ku. ¹⁹ Iya kahapan kabayaan ku 'nsa' tahinang ku, suga' iya na peen tahinang ku kalaatan iya 'nsa' kabayaan ku. ²⁰ Manjari bang aku ganta' ngahinang ayi-ayi iya 'nsa' me' ma kabayaan ku, hati na 'nsa' na peen min di baran ku iya manga hinang ian, tōōd aku tabo-bo uk dusa iya pabōtang ma diyōm kajarihan ku itu.

²¹ Salaitu iya langnganan na bang ma sayu ku. Bang aku ganta' baya' maghinang hap, niya' na peen laat mo-mo aku. ²² Ma itikad ku sadja landu' aku kahōpan ma sara' Tuhan, ²³ suga' pag'nda' ku peen ni diyōm ginhawa-
baran ku, saddi isab langnganan na. Sabab niya' na peen laat ma diyōm kajarihan ku mag-agaw-bisōd maka sara' Tuhan, iya makahōpan aku hi'. Minnihi' aku biyanyaga', pig-agihan uk dusa

iya mo na peen ma diyōm ginhawa-baran ku.
²⁴ Alla! Susa ku itu 'nsa' manjari sabab tiya' aku biyo ni kamatay! Sayi baha' nabangan aku supaya aku makapuwas min kajarihan kalaatan itu? ²⁵ Lipara si Isa Almasi Panghu' tabi, hangkan na aku magsukul ni Tuhan!

Na iya na itu kasusahan ku: makaisbat aku sara' Tuhan min diyōm pikilan ku sadja, suga' tabo-bo aku magdusa uk kajarihan ku laatan itu.

8

Kabayaan Nyawa Sutsi iya pangikutan tabi

¹ Manjari pagka kitabi parakayo' ma si Isa Almasi na, 'nsa' na kapabōtangan hukuman uk Tuhan. ² Sabab puwas na kitabi min langnganan dusa maka min kamatay iya katudjuhan na, sabab me' na kitabi ma langnganan Nyawa Tuhan, iya mo kita ni kallum basta si Isa Almasi iya parakayoan tabi. ³ 'Nsa' niya' gaōs sara' ian papuwas kitabi min pagbayaan dusa, sabab manusiya' sadja kitabi 'nsa' kabōgbōgan sara'. Suga' Tuhan iya makagaōs. Anak na lahasiya' bayi pipaitu ni dunya magpuwas karusahan tabi. Bayi iya magpabaran manusiya' paitu. Sali' du iya maka kitabi, suga' iya iya tiyanggungan dusa tabi uk Tuhan. ⁴ Salaihi' hinang Tuhan bo' supaya tuman ayi-ayi bayi panohoan kitabi ma diyōm sara', pagka kita ngahinang kabōntōlan na. 'Nsa' na kita magdul ma napsu ta, pagka me' na ma kabayaan Nyawa Sutsi. ⁵ Sayi-sayi ngandul ma napsu baran na, kapagbayaan du iya uk napsu baran na. Sayi-sayi me' ma

kabayaan Nyawa Sutsi, kapagbayaan du iya uk Nyawa Sutsi. ⁶ Bang kapagbayaan pikilan na uk napsu baran na, kamatay iya katudjuhan na, suga' bang kapagbayaan pikilan na uk Nyawa Sutsi, kallum kakkal iya katudjuhan na maka kasannangan diyōm pangatayan na. ⁷ Manjari bang kapagbayaan pikilan na uk napsu na sagga' na ma Tuhan, sabab 'nsa' baya' me' ma panohoan na. Maka minsan bayi baya' me', tuud iya 'nsa' tōōd ngahinang. ⁸ Bang aa kapagbayaan uk napsu na, 'nsa' tasulut na Tuhan.

⁹ Lipara kaam iyu 'nsa' na tabo-bo uk napsu bi sali' bayi kajarihan tagna', suga' Nyawa Tuhan iya pamean bi ma ayi-ayi kabayaan na, basta iyu na iya ma kaam pabōtang ma diyōm atay bi na. Sayi-sayi 'nsa' bayi kaniyaan Nyawa Tuhan uk si Almasi, 'nsa' iya suku' si Almasi. ¹⁰ In baran bi magkamatay du ma sabab bayi dusa, suga' minsan na. Bang iyu si Almasi ma diyōm atay bi kabuwanan du kaam kallum tattap hi' min Nyawa Sutsi, ma sabab bista na kaam bōntōl uk Tuhan. ¹¹ Bang iyu pabōtang ma kaam Nyawa Tuhan, iya bayi makallum si Almasi min kamatay na, tantu du baran bi pikallum isab sabab min Nyawa na iya ma diyōm atay bi.

¹² Hangkan uk ku ma kaam, manga dawuranakan ku, niya' subay tuyu' tabi. Subay kitabi 'nsa' na tabo-bo uk napsu tabi sali' bayi kajarihan tabi tagna'. ¹³ Sabab bang kitabi ganta' tabo-bo uk napsu tabi, tantu kitabi pipahi' ni diyōm nalka'. Suga' bang paglagi tabi tabang min Nyawa Tuhan bo' supaya libbahan uk tabi

hinang laat, tattap du kallum tabi. ¹⁴ Sasuku pibe' uk Nyawa Tuhan, iya na anak Tuhan du. ¹⁵ Sabab Nyawa Sutsi itu, iya pamuwan ma kitabi uk Tuhan, 'nsa' mo kitabi ngananam kahang-gawan pabing sali' hantang banyaga' tiyāw ma nakura' na. Suga' tahinang na kitabi anak Tuhan pagka tasambut tabi Nyawa Sutsi. Kawasa min iya isab, iya hangkan kitabi makatawakkal ngōn 'mma' ma Tuhan. "'Mma'," uk ta. ¹⁶ Hiyōp kitabi uk Nyawa Sutsi sampay min diyōm palnyawahan tabi, bo' iya muwan pikilan diyōm pikilan tabi in kitabi tantu tahinang anak Tuhan. ¹⁷ Na, pagka kitabi anak Tuhan sabannal-bannal, biyuwanan kitabi pusaka' uk Tuhan ma 'llaw damuwi, iya pahala' bayi tiyagama uk na. Magdakayo' du kitabi maka si Almasi bang nambut pusaka'. Sabab bang si Almasi iya paningōran tabi ma diyōm kabinsanaan na, iya du isab iya paningōran tabi bang taabut waktu pananglit iya ma diyōm kasahayahan.

Kasahayahan ma sosongun

¹⁸ Bang ma kumpasan ku, iya kasigpitan kalabayan tabi ma buttihi' 'nsa' du ngatu ma kasahayahan iya pinda' ma kitabi ma sosongun. ¹⁹ 'Nsa' bangsa manusiya' sadja, sampay ayi-ayi bayi pipanjari kamemon ngagaran waktu pamanda' Tuhan bang salaingga dagbōs manga anak na. ²⁰ 'Nsa' pasal laat in alam itu pipanjari, suga' pasal kahandak Tuhan, 'nsa' du bayi me' ma asal maksud Tuhan ma bayi pipanjari uk na. Gam na peen pigmulkaan ma sabab dusa si 'Mbo' Adam. Malayingkan iya na itu hiyōwat-hōwat

uk manusiya'. ²¹ Niya' dakayo' 'llaw ma sosongun paayad du kahalan kamemon ayi-ayi bayi pipanjari uk Tuhan, hati na ma sosongun in bayi pipanjari kamemon pihawulaya du min kasigpitan iya kalabayan na ma buttihi', sabab manjari lupa du maka magkamatay du kamemon. Suga' ma sosongun magdakayo' du bayi pipanjari kamemon ian maka manga anak Tuhan, bang sigam pilangkaw sampay pihawulaya na min kasigpitan kamatay. ²² Katauhan tabi in bayi pipanjari itu kamemon, sali' hantang danda kapaddian bang song nganak. Sabab min waktu tagna' sampay ni kabuttihian in bayi pipanjari kahunitan sabab agaran na waktu pamakallo' uk Tuhan mulka' na bo' pibahuhan uk na ayi-ayi bayi kaat na. ²³ Maka 'nsa' ian hi' sadja, sampay kitabi, aa bayi kabuwanan Nyawa Sutsi uk Tuhan, iya na dahu-dahu pamuwan na ma kitabi, salaihi' du isab magdahing sataggöl kitabi ngagaran waktu pamabahu baran tabi itu uk Tuhan. Bang taabut waktu ian hi' tanda' du in kitabi anak Tuhan du. ²⁴ Iya na hi' hōwat tabi pagka liyappasan na kitabi min hukuman dusa. 'Nsa' le' mattan hangkan iyōnan hōwat, sabab 'nsa' kaōnan hōwat bang magmattan na. ²⁵ Suga' kitabi, niya' tantu hōwat tabi minsan 'nsa' le' magmattan, iya hangkan kitabi 'nsa' siyumu ngagad.

²⁶ Pahōp du isab Nyawa Sutsi ma kitabi nabang, sabab lamma pangandōl tabi ma Tuhan. Bang nambahayang, 'nsa' kitabi tau bang salaingga subay pangamu' tabi, suga' baran Nyawa Sutsi iya ngamu' ni Tuhan ma sabab

tabi, suga' iya amu' na ian 'nsa' tabissala uk manusiya'. ²⁷ Kasakupan uk Tuhan bang ayi iya iyamu' uk Nyawa Tuhan pasal aa suku' Tuhan me' ma kabayaan Tuhan. Kasakupan na itu sabab tabanding uk na diyōm pamikil tabi.

²⁸ Iya na itu isab katauhan tabi: bang kitabi lasa ma Tuhan, bo' bayi tiyawag uk na min kagaraan na, tiyabang du kitabi uk na ma ayi-ayi kalabayan tabi hap maka laat. Jari pakaradjaan iya kalabayan tabi ian, kahapan sadsa iya katudjuhan na. ²⁹ Sasuku manusiya' bayi asal tapene' uk Tuhan, bayi giyantaan uk na subay ningōd ma Anak na, bo' supaya Anak na iya pagsiyakahan ma danakan na manusiya' kamemon. ³⁰ Kamemon bayi gantaan na ian pigtawag uk na, maka sasuku bayi pigtawag bista uk na bōntōl. Sasuku isab bōntōl ma bistahan na bihagian du min diyōm sahaya na.

Pasal lasa Tuhan 'nsa' na niya' makaliyu

³¹ Na, bang pikil tabi bayi bissala ku hi', sali' 'nsa' niya' sugpat na. Sabab bang Tuhan iya mōgbōgan kitabi, jari 'nsa' kitabi takowe' uk sayi-sayi. ³² 'Nsa' bayi kallōgan na Anak na lahasiya' suga' siyongan uk na piyatay ma pasalan tabi kamemon. Bang salaihi' kalasa Tuhan ngungsuran Anak na, tantu isab kitabi biyuwanan uk na ayi-ayi makahap min kaihilasan na. ³³ Kitabi manga aa pene' uk Tuhan, 'nsa' niya' makatōna' ma kitabi sabab kaōnan na kitabi bōntōl uk Tuhan. ³⁴ Hangkan na 'nsa' niya' mōtangan kitabi kasaan pipahi' ni diyōm nalka'. Si Isa Almasi iya bayi matay

ma sabab dusa tabi, suga' 'nsa' kamatay iya katudjuhan na sabab pikallum na iya pabing uk Tuhan. Pilangkaw na iya ma buttihi' pitingko' ma bihing Tuhan sakap katau, bo' ian na iya magpatiōt ma manusiya' maka Tuhan ngamuan kitabi tabang. ³⁵ Manjari sayi baha' magpabutas kitabi maka lasa si Almasi? Tantu 'nsa' niya'. Minsan ayi kalabayan tabi, ayi na kasusahan, ayi na katiksaan, kabinsanaan aa, kasigpitan atawa kamiskinan, minsan ma diyōm kapiligduhan, minsan kita piyatay, 'nsa' du pinda lasa si Almasi ma kitabi. ³⁶ Manga kabinsanaan ian tasulat asal ma diyōm kitab, iya uk na,

“Kasiya-siyahan kami sakahaba' 'llaw, hal ngagad piyatay ma sabab kaam, O Tuhan, iya pamean kami.

Sali' kami hantang hayōp bili-bili ma pamista manga aa, hal biyo siyumbay.”

³⁷ Suga' 'nsa' du pamagay tabi manga pakaradjaan itu. Ngandaōg du kitabi tōōd ma sabab si Almasi, iya lasa asal ma kitabi. ³⁸ Makatantu du aku, 'nsa' niya' makagaōs magpabutas kitabi maka lasa si Almasi, minsan ma kallum ta maka ma kamatay ta. Minsan bangsa malaikat atawa bangsa mananasat, minsan sayi taga kawasa, minsan ayi kalabayan tabi ma masa itu maka ma masa ma sosongun, tantu kitabi kilasahan na peen. ³⁹ Minsan ma diyata' maka minsan ma deyo', 'nsa' niya' min bayi pipanjari kamemon makagaōs magpabutas kitabi maka lasa Tuhan, iya bayi pindaan ni kitabi uk si Isa Almasi Panghu' tabi.

9

Manga aa tapene' uk Tuhan

¹ Iya bissala ku na itu ma kaam bannal sadja. 'Nsa' du aku magputing sabab suku' aku si Almasi. Sabannal-bannal aku min atay pote', sabab pigbayaan atay ku uk Nyawa Sutsi. ²⁻³ Landu' mehe karukkaan ku. Kasangdanan sukkal ku ma pasal pagkahi ku bangsa Yahudi. Bang bayi sadja makajari lilla' aku tawwa' mulka' Tuhan sampay piōkat min si Almasi, bang peen sigam mangandōl ma iya. ⁴ Tubu' si Israil sigam, bangsa suku' Tuhan. Bayi sigam hinang anak na, pindaan sahaya na ma diyōman sigam. Niya' ma sigam kapagsulutan maka Tuhan kabuwanan sigam sara' na. Ma sigam iya pagsambahayang bannal maka pangananji' Tuhan. ⁵ Tubu' asal sigam min manga pangkat Yahudi bantug. Min-nihi' du isab si Almasi bang harap ni pangkat manusiya'. Tuhan iya magbaya' ma kamemon, patut siyanglitan saumul-umul. Amin.

⁶ 'Nsa' isab uk ku in janji' Tuhan ma bangsa Israil 'nsa' niya' pus na. Suga' iya uk ku, niya' tubu' si Israil kasehean 'nsa' manjari iyōnan bangsa suku' Tuhan. ⁷ Niya' isab tubu' si Ibrahim 'nsa' kaōnan anak Tuhan. Iya tubu' si Ibrahim sabannal subay bista ma sali' bayi palman Tuhan ma iya, iya uk na, "Iya panubu' nu tōōd subay min anak nu dakayo' iyu, min si Isahak." ⁸ Hati na 'nsa' kaōnan anak Tuhan ma sawukat bayi luwas min baran si Ibrahim. Iya bista panubu' si Ibrahim tōōd iya na anak bayi pangananji' Tuhan ma iya. ⁹ Salaitu bayi pangananji' Tuhan

ma si Ibrahim, uk na, “Bang taabut waktu itu tahun pabayik, pabing aku paiyu bo' handa nu si Sara makaanak lalla.”

¹⁰ 'Nsa' pasal si Ibrahim sadja. Pikilun bi isab pasal si Ya'kub maka si Esaw, duwangan kambal bayi bittōngan uk si Rebeka. Dakayo' du 'mma' duwangan kambal ian, iya si Isahak pangkat kami Yahudi. ¹¹⁻¹² Na, ma 'nsa' le' palahil onde' missala Tuhan ni si Rebeka. Uk na, “Kambal siyaka iyu pig-agihan du uk siyay.” Minnihi' katauhan in pamene' Tuhan min baya' na du, 'nsa' min kahinangan manusiya'. Sabab kambal ian 'nsa' bayi makahinang ayi-ayi hap maka laat, sabab masi ma diyōm battōng. Manjari bang Tuhan mene' subay min niyat na. ¹³ Sali' du bayi tasulat ma diyōm kitab pasal kambal itu, iya uk na, “Si Ya'kub kalasahan ku; si Esaw iya kabansihan ku.”

Kiasean uk Tuhan sayi-sayi kabayaan na

¹⁴ Jari ayi na pamikil ta pasal kissa ian hi'? Saway ta Tuhan baha' in pamene' na 'nsa' bōntōl? Subay 'nsa' ¹⁵ sabab Tuhan iya magbaya', sali' uk na ma si Nabi Musa, “Maase' aku ma sayi-sayi kabayaan ku; lasa aku ma sayi-sayi kabayaan ku.” ¹⁶ Na minnihi' tahati ta, in 'nsa' min kabayaan ta manusiya' atawa min hulas-sangsa' ta maghinang hap iya hangkan kita kiasean uk Tuhan, suga' min kabayaan na. ¹⁷ Niya' isab bayi tasulat ma diyōm kitab, pamissala Tuhan ni sultan ma lahat Misil ma masa awwal hi'. Uk na, “Niya' kagunahan ku ma kau, iya hangkan kau tahinang uk ku Sultan.

Bayi paluwas ku kawasa ku pangandaōg kau, bo' supaya bantug ōn ku ma kalohahan dunya.”

¹⁸ Jari itu menyatakan magtuwi, Tuhan iya maase' ma sasuku kabayaan na. Maka sasuku kabayaan na subay tuwas kok na, patuwas na du.

Paminsana' Tuhan maka kaase' na

¹⁹ Kalu niya' dakayo' min kaam nganjawab. “Bang salaihi,” uk nu, “bang min kabayaan Tuhan iya hangkan aa nuwas, angay iya subay siyaway uk Tuhan? Sabab 'nsa' niya' makasagga' kabayaan Tuhan?” uk nu. ²⁰ Tawakkal pahap kau iyu nganjawab! Manusiya' du kau, bo' samlang nu Tuhan salaihi! Bang sawupama banga, niya' baha' namlang aa bayi ngahinang ma iya, uk na, “Angay aku hinang nu salaitu?” ²¹ Katauhan ta, iya aa ngahinang banga taga kapatut du ma tana' maghinang ayi-ayi kabayaan na. Dagainis du tana', suga' dambiya' na hinang banga pagballahan 'llaw-llaw, dambiya' na isab hinang pagkalagihan halgaan.

²² Salaihi' du isab ma Tuhan, taga kapatut iya maghinang ayi-ayi kabayaan na. Baya' iya magpanda' karugal na ma manusiya' baldusa sampay kamehehan kawasa na, lipara imanan uk na manga aa karugalan na, iya patut pitawwaan mulka' na. ²³ Iya hangkan manga manusiya' itu imanan uk Tuhan, ma sabab niya' sigam kasehean kaasean na, aa bayi siyakap uk na supaya pilangkaw ma sosongun. Baya' Tuhan subay katauhan sigam in ase' na maka lasa na

ma sigam mamarahi hap na. ²⁴ Kitabi ko' hi',
 manga aa bayi pene' uk Tuhan, 'nsa' min bangsa
 Yahudi sadja, sampay min bangsa kamemon.
²⁵ Salaitu pamissala Tuhan bayi tasulat uk si Nabi
 Hoseya, uk na,

“Manga aa 'nsa' bayi aa ku tagna',
 buttihi' ōnan ku na aa suku' ku.
 Iya bangsa 'nsa' bayi kalasahan ku,
 ōnan ku na bangsa kalasahan ku.”

²⁶ Maka itu le',

“Mahi' ma lahat bayi pamissalahan ku sigam in
 sigam 'nsa' suku' ku,
 Mahi' du isab sigam ōnan ku anak Tuhan, iya
 Tuhan tattap 'llum.”

²⁷ Suga' salaitu iya bayi tasulat uk si Nabi Isaya
 ma pasal bangsa Israil, uk na,

“In bangsa Israil itu, minsan heka sigam bayi
 sali' heka manga ungu ma bihing tahik,
 Kulang na sigam makapuwat min mulka' Tuhan,
²⁸ Sabab piyuspusan uk Tuhan hukuman na ni
 dunya; 'nsa' nangu.”

²⁹ Sali' bayi tasulat isab uk si Nabi Isaya ma masa
 awal ian, iya uk na hi',

“Bang bayi kitabi 'nsa' bayi kiyapinan tubu' uk
 Tuhan Sangat Kawasa,
 Bayi du kitabi matay kamemon, sali' bayi aa min
 daira Sodom maka Gomora.”

*Lapal hap pasal si Almasi siyulak uk bangsa
 Israil*

³⁰ Manjari ayi uk ta pasal bayi pamissala ku
 hi'? Salaitu: in bangsa kasehean itu, 'nsa' bayi
 nuyu' iyampun dusa sigam maka iyōnan bōntōl
 uk Tuhan. Suga' mangandōl na sigam ma si

Isa Almasi, hangkan na bista bōntōl uk Tuhan.
³¹ Suga' manga bangsa Israil, bangsa bayi pene' uk Tuhan, bayi manuyu' tōōd ma sara' sabab ma pangannal sigam pamōgbōg sara' iya mak-abuwan sigam kabōntōlan diyōm pangatayan. Suga' 'nsa' tahinang uk sigam, manjari 'nsa' sigam tabista bōntōl uk Tuhan. ³² Angay 'nsa' tabista bōntōl? Ma sabab kahinangan sigam iya pasangdōlan sigam, 'nsa' pangandōl tudju ni si Isa. Si Isa iya sali' dalil batu parugtulan sigam, ³³ sali' bayi siyulat ma diyōm kitab, iya uk na, "Niya' batu bayi biyōtang uk ku ma दौरा Siyun, Batu parugtulan aa, batu pamahabbahan. Suga' sasuku mangandōl ma iya, 'Nsa' tōōd niya' kapagsusunan na."

10

¹ Manga kadauranakan ku mean si Isa, iya kabimbangan ku pagkahi ku bangsa Yahudi, bang peen sigam liyappasan, pisōd ni diyōm sulga'. Iya du hi' pangamu'-ngamu' ku ni Tuhan. ² Makasaksi' aku ma pasal katuyu' sigam ma Tuhan, suga' 'nsa' tahati uk sigam bang ayi subay katawwaan na. ³ 'Nsa' tahati sigam bang salaingga uk Tuhan ngampun dusa maka uk na muwan kabōntōlan ni diyōm pangatayan manusiya'. Maghinang sigam langnganan agama sigam, suga' 'nsa' sigam ngaku hinang bōntōl ma sali' pibōtang uk Tuhan. ⁴ Iya sara' bayi tasulat uk si Musa taga katōbtōban na pagka makapaitu na si Almasi, manjari sayi-sayi mangandōl ma iya iyōnan bōntōl uk Tuhan.

Aa kamemon makajari liyappasan, pisōd ni diyōm sulga'

⁵ Iya na itu bayi siyulat uk si Musa pasalan aa mōgbōg sara' bo' supaya sigam bista bōntōl uk Tuhan. Uk sulat hi',

“Sayi-sayi ngahinang panohoan sara' itu, Niya' du kallum na kakkal.”

⁶ Suga' salaitu iya bissala pasal kabōntōl pangatayan min pangandōl ta ma si Almasi. Tasulat itu ma diyōm kitab, iya uk na, “Daa kaam meha-meha bang sayi pahi' pariyata' ni sulga'.” Hati na bang sayi pahi' mareyo' si Almasi minnihi'?

⁷ “Daa kaam meha-meha isab bang sayi iya paruwai ni diyōm ahirat, ni lahat manga patay.” Hati na, sayi mo si Almasi paitu minnihi'?

⁸ Sabab niya' ayat kitab salaitu, uk na,

“Iyu na lapal Tuhan ma kaam.

Iyu ma diyōm bo' bi.

Iyu isab ma diyōm pangatayan bi.”

Hati na iyu na ma kaam lapal bayi nasihat kami pasal pangandōl ma si Isa Almasi. ⁹ Bang kaam magpasabannal in si Isa Panghu' bi maka magkahagad tōōd min diyōm atay bi in iya bayi pikallum min kamatay na uk Tuhan, tantu kaam liyappasan sampay pisōd ni diyōm sulga'.

¹⁰ Sabab min pagkahagad tabi ma si Isa iya hangkan kitabi bista bōntōl uk Tuhan, bo' bang kitabi ma' sabannal ni aa kasehean pasal pagkahagad tabi, minnihi' kitabi liyappasan. ¹¹ Uk sulat kitab isab,

“Sayi-sayi magkahagad ma iya

'Nsa' du niya' kapagsusunan na.”

¹² Tabo manusiya' kamemon pigbissala ma ayat kitab itu, sabab 'nsa' magbidida' aa Yahudi maka aa 'nsa' Yahudi. Dakayo' du Tuhan iya pamean uk sigam kamemon, maka mehe kahapan pamuwan na basta sasuku ngamu'-ngamu' ni iya.

¹³ Sali' siyulat ma diyōm kitab, iya uk na,
 “Sayi-sayi ngamu'-ngamu' ni Panghu',
 Tantu liyappasan.”

¹⁴ Salaingga uk sigam ngamu' ni Panghu' bang 'nsa' le' magkahagad ma iya? Maka salaingga uk sigam magkahagad bang 'nsa' le' bayi makake lapal hap? Salaingga isab uk sigam makake lapal bang 'nsa' niya' magnasihat ma sigam? ¹⁵ Maka salaingga isab uk aa magnasihat bang 'nsa' niya' bayi noho' iya magnasihat? Suga' niya' du bayi siyoho', sali' uk na ma diyōm kitab,
 “Makakōg tōōd in pagtakka aa ni kita mo lapal hap!”

¹⁶ Suga' 'nsa' aa kamemon iya bayi ngasip lapal hap itu, sali' du bayi bissala si Nabi Isaya ian. Uk na,
 “O Tuhan, kulang du aa magkahagad ma pangalagalapal kami.”

¹⁷ Manjari subay pignasihat lapal pasal si Almasi dahu, bo' iyampa take uk aa, bo' iyampa isab niya' pagkahagad uk sigam.

¹⁸ Mikilan aku pasal bangsa Israil. Kalu 'nsa' take uk sigam lapal hap pasal si Isa Almasi? Suga' take sadja sabab tanyag pamissala, sali' bayi siyulat ma diyōm kitab, uk na,
 “Patanyag bissala sigam ni kalohahan dunya,
 Pasampay kabtangan sigam ni 'mpat pidju alam.”

19 Mikilan le' aku. Kalu 'nsa' tahati uk bangsa Israil pasal lapal itu. Suga' tahati du. Dōngdōngin bi bissala Tuhan bayi tasulat uk si Musa dahu. Uk na,

“Pangimbu ta kaam ni bangsa kasehean, iya uk bi 'nsa' niya' guna na. Papaddi' ku atay bi tudju ni bangsa dakayo', iya pangannal bi 'nsa' makatau ma aku.”

20 Minsan si Nabi Isaya bayi makatawakkal nulat bissala Tuhan itu, uk na,

“Talanggal du aku uk manga aa bayi 'nsa' meha aku Panyata' du aku ni manga aa 'nsa' bayi niyaw ma pasalan ku.”

21 Suga' salaitu bayi pamissala Tuhan ma pasal bangsa Israil, uk na,

“Sakahaba' 'llaw baya' aku nayima' ma manga aa nagga' ma aku, iya nulang bidida' ma kabayaan ku.”

11

Kaase' Tuhan ma bangsa Israil

¹ Manjari ngannal-ngannal aku: “Timanan baha' uk Tuhan bangsa bayi asal tapene' na?” 'Nsa' du. Bangsa ku du ko' isab ian sabab bangsa Israil aku, tubu' si Ibrahim, min tubu' si Benjamin. ² 'Nsa' du bayi timanan uk Tuhan bangsa bayi tapene' na min awwal tagna'. Katauhan bi du iya bayi siyulat ma diyōm kitab, waktu kapanutut si Nabi Eliyas ni Tuhan pasal bangsa Israil. Uk si Eliyas hi',

³ “O Tuhan, piyatay uk sigam manga nabi soso-hoan nu,

Liyarak uk sigam pagkulbanan kami ni kau.

Hal aku laa takapin min baanan nabi,

Bo' peha na aku uk sigam piyatay."

⁴ Intōmun bi panambung Tuhan ma panutut si Eliyas hi'. Uk sambung Tuhan,

"Niya' le' itu pitu' ngibu aa ku bayi kapinan ku,

Aa 'nsa' bayi makasumba ni tau-tau, iya iyōnan si Baal ian."

⁵ Damikkiyan na ma buttihi', niya' le' takapin bangsa Israil 'nsa' ngalabba min Tuhan, aa isab tapene' na min lasa na maka min kaase' na ma sigam. ⁶ 'Nsa' ma sabab niya' kahinangan sigam hap iya hangkan sigam pene' uk Tuhan, suga' ma sabab lasa na maka ase' na ma sigam. Bang manusiya' bayi pene' uk Tuhan ma sawukat niya' hinang na hap, iya pamene' na 'nsa' min lasa na maka min kaase' na.

⁷ Manjari ayi le'? In bangsa Israil itu meha-meha bang salaingga uk sigam bista bōntōl uk Tuhan, suga' 'nsa' tapeha uk kahekahan. Suga' in sasuku tapene' uk Tuhan iya sadja makapeha, bo' kasehean ian nuwas sadja. ⁸ Niya' bayi tasulat ma diyōm kitab ma pasalan manga aa nuwas ian, uk na,

"Pibannōd pikilan sigam uk Tuhan, iya poon sabab sigam 'nsa' kahati.

Sampay ni kabuttihian 'nsa' sigam makanda' minsan taga mata,

'Nsa' sigam makake minsan taga tainga."

⁹ Niya' isab bayi pamissala uk si Nabi Daud, uk na,

"Manga aa itu! Bang peen sigam siyaggaw uk banta sigam waktu pagkakan sigam.

Bang peen sigam hug ni diyōm lowang,
Tungbas kalaatan sigam.

¹⁰ Hap le' mata sigam pikaat bo' 'nsa' makanda'
Bo' sigam kabohatan uk tiksa' sampay ni
kasaumulan."

¹¹ Manjari mikilan aku bang ayi iya
katudjuhan bangsa Yahudi itu. Magtuwi baha'
sigam timanan ma sabab panulak sigam ma
si Almasi? 'Nsa' du. Bayi sigam karusa, iya
hangkan jari manga aa min bangsa kasehean
liyappasan min hukuman dusa, bo' supaya ibōg
isab bangsa Yahudi me' mangandōl. ¹² Bang
bangsa kasehean iya kaniyaan kahapan na ma
sabab dusa Yahudi, maka ma sabab kapanayikut
Tuhan ma sigam Yahudi, mamarahi kahapan
ma bangsa kamemon, bang pabing na bangsa
Yahudi ni Tuhan.

Pasal aa 'nsa' Yahudi

¹³ Kaam saddi min Yahudi iya bissalahan ku
na. Aku itu, pagka aku kawakilan uk Tuhan
magnasihat ma bangsa saddi min bangsa Yahudi,
mehe ma atay ku pagnasihat ku. ¹⁴ Iya tuyu'
ku subay ibōg pagkahi ku Yahudi me' ma kaam
mangandōl ma si Isa bo' supaya niya' sigam
kasehean liyappasan min mulka'. ¹⁵ Na, pagka
maghap na maka Tuhan aa bangsa saddi ma
sabab bangsa Yahudi iya labbahan na, salaingga
baha' bang sigam Yahudi tiyayima' pabing? Hap
du makalandu'. Sali' sigam hantang aa bayi
matay, pikallum pabing.

¹⁶ Maralil aku ma pasal bangsa Yahudi. Ad-
dat kami Yahudi bang niya' maghinang tina-
pay, killo' dahu daakup min bayi iyaddun bo'

pamuwan ma Tuhan, paltandaan in tinapay kamemon ian palsukuan Tuhan du. Atawa kayu, bang gamut na iya pamuwan ma Tuhan, palsukuan na du sampay senga na. ¹⁷ Bangsa kami Israil sali' dalil kayu jaitun pitomo', bayi ipat pangalloan buwa' na. Maka kaam bangsa saddi sali' kayu tomoan di na ma diyōm tawun. Na niya' itu manga senga bayi siyagpe' min kayu ipat, bo' niya' senga min kayu tawun pindahan pahi' ni bayi siyagpe' ian, pisugpat. Manjari kaam 'nsa' Yahudi sali' dalil senga pindahan. Sugpat na kaam ni paltubuhan sigam, hati na kabahagian du kaam kahapan maka kōsōg min sigam. ¹⁸ Hangkan du kaam subay 'nsa' magpalangkaw ma bangsa Yahudi, iya dalil senga kayu bayi siyagpe'. Ayi pagmalangkaw bi? Kaam iyu hal senga, maka 'nsa' senga iya muwan kallum ma gamut. Gamut iya muwan kallum ma senga. ¹⁹ Kalu-kalu uk bi, “Bannal ko' iyu, suga' sigam ian bayi siyagpe' uk Tuhan supaya niya' pasugpatan kami.” ²⁰ Aho' isab. Siyagpe' sigam sabab 'nsa' magkahagad ma si Isa Almasi, bo' kaam iya paganti' min sigam ma sabab kahagad bi. Suga' daa iyu pagmalangkaw bi. Gam peen kaam subay tiyāw, kalu kaam siyagpe' sali' bayi sigam. ²¹ Karna' intōmun bi in bangsa Israil, sali' senga kayu ipat bayi siyagpe' uk Tuhan. Hangkan katauhan bi iya du kaam siyagpe' du isab bang libbahan kahagad bi. ²² Na, tapandōga ta minnitū bang salaingga ase' Tuhan maka bang salaingga isab landu' na hukuman na bōntōl. Bayi kabingisan na sigam iya bayi ngalabba min iya, suga' kaam iya kaasean na sataggōl

bi 'nsa' ngalabba min kahapan na. Bang kaam ganta' ngalabba min pangandōl bi, iya du kaam siyagpe' du sali' senga kayu. ²³ Maka bangsa Yahudi iya bayi 'nsa' magkahagad ma si Isa Almasi, bang sigam mangandōl ma iya, pisugpat sigam pabayik ni bayi kamahian sigam tagna', sabab 'nsa' du hunit ma Tuhan nugpat salaihi'. ²⁴ Kaam iyu, pagka 'nsa' Yahudi, ibarat senga kayu bayi siyagpe' min kayu tawun bo' iyampa pisugpat ni kayu ipat, ni 'nsa' bayi poonan bi. Hunit ko' hi'. Bo' bangsa Yahudi iya sali' senga bayi siyagpe' min kayu ipat. Luhay le' bang sigam pibing ni kayu bayi panagpean ma sigam tagna' sabab poonan sigam du.

Maase' Tuhan ma bangsa manusiya' kamemon

²⁵ Manga kadauranakan ku, niya' pama' ku ma kaam bayi pamatau aku uk Tuhan ma pasal bangsa Israil itu. Baya' aku mahati kaam supaya kaam 'nsa' mikil di bi in kaam hap min sigam. Salaitu iya: in bangsa Israil itu bayi nagga' magkahagad ma si Isa Almasi, suga' 'nsa' du natas kapanagga' sigam. Bang jukup na kahekahan aa min bangsa saddi me' ma Tuhan, me' isab bangsa Israil. ²⁶ Manjari liyappasan isab bangsa Israil kamemon, sali' bayi siyulat ma diyōm kitab, iya uk na,
 “Paitu du min lahat Siyun iya dakayo' ngalappas, Piansa' niya' uk na manga laat bayi tahinang uk panubu' si Ya'kub.

²⁷ Makapaiyu peen aku,” uk na, “kalloan ku dusa sigam kamemon,
 Sali' bayi asal janji' ku ma sigam.”

²⁸ In bangsa Israil itu banta Tuhan du sabab siyulak uk sigam lapal hap pasal si Isa Almasi, suga' in kahapan bayi ma sigam pamuwan na ni bangsa saddi. Suga' 'nsa' du tattap kapanagga' sigam, sabab intōm uk Tuhan bayi kapamene' na ma ka'mbo'-mboan sigam, hangkan du sigam kalasahan na masi. ²⁹ Sabab Tuhan, bang niya' aa bayi tapene' uk na sampay lidjikian uk na, 'nsa' tōōd pinda in niat na. ³⁰ Kaam 'nsa' Yahudi iyu, bayi kaam nulang kabayaan Tuhan ma waktu palabay ian, lipara kiasean kaam uk Tuhan buttihi' ma sabab kapanulang bangsa Yahudi ma kabayaan Tuhan. ³¹ Maka bangsa Yahudi isab ma buttihi' pagka kaam iya kiasean uk Tuhan, sigam iya masi le' nulang kabayaan na, suga' kiasean du sigam uk na ma sosongun sali' du kaase' na ma kaam. ³² Sabab in bangsa manusiya' kamemon, Yahudi maka 'nsa', katambōlan na uk Tuhan sali' hantang pilisu 'nsa' makalappa min panagga' sigam, bo' supaya tanda' kaase' na ma sosongun.

Pananglit ma Tuhan

³³ 'Nsa' tapōla'-pōla' kahap Tuhan, kaase' na, pangatauhan na maka panauhan na. 'Nsa' niya' min kitabi makahati ma kagaraan na maka ma kahinangan na. ³⁴ Sali' uk na ma diyōm kitab, “Sayi makatauhan panauhan Tuhan?

Sayi makapandu' ma iya?

³⁵ Sayi bayi makabuwanan Tuhan ayi-ayi, Atawa bayi makapautangan iya?”

³⁶ Sabab Tuhan iya magpapanjari ma kamemon, makapagbaya' ma kamemon. Iya isab taga

patut ma ayi-ayi pipanjari. Sanglitan ta iya ni kasaumulan. Amin.

12

Hinang makasulut pangatayan Tuhan

¹ Manjari manga kadauranakan ku, niya' junjung ku ma kaam pagka landu' kitabi kiasean uk Tuhan: pamasukuun bi baran bi ni Tuhan, pangungsurun bi ni iya sataggöl bi 'llum. Ayi-ayi hinang bi subay ma iya sadja, maka subay makasulut pangatayan na. Bang salaihi' magmaksud du peen pangahulmat bi ma Tuhan.

² Daa paningöran bi pakaradjaan iya mawumu paningöran ma masa buttihi' itu, suga' parulin bi Tuhan nahu diyöm panauhan bi bo' supaya pindahan uk na addat-tabiät bi kamemon. Bang salaihi' kasakupan bi du bang ayi kahandak Tuhan, kahap na maka kasampulnaan na, bo' katauhan bi bang ayi makasulut iya.

³ Aku itu bayi kihapan uk Tuhan, biyuwanan kapatut magnasihät, hangkan uk ku ma kaam kamemon iyu, daa kaam maglaku-laku in kaam langkaw min bayi pamabötang ma kaam. Subay kaam mikilan di bi pahap-hap. Bistahun bi tööd bang ayi bayi pamatulun Tuhan ma kaam kaniya-kaniya, sabab min pangandöl bi.

⁴ Dalilun bi baran manusia'. Baran ta itu dakayo' du, bo' ginisan pagdayaw na. Ginisan isab kahinangan na pagdayaw dakayo' maka dakayo'. ⁵ Salaihi' du isab ma kitabi magpangandöl ma si Isa. Minsan kitabi heka sali' kitabi dakayo' baran tibuuk sabab suku'

kitabî kamemon ma si Isa Almasi. Magsugpat kitabî dangan maka dangan minsan magbidda' kahinangan tabi, sali' du pagdayaw baran.

⁶ Kabuwanan kitabî kapandayan ginisan ma sabab lasa maka ase' Tuhan, saddi ni dangan ni dangan. Maka kapandayan itu subay giyuna pahap-hap, pipagtōngōd maka pangandōl tabi. Bang aa kabuwanan kapandayan magpaluwas bissala min Tuhan, subay paluwas na tōōd.

⁷ Bang aa kabuwanan kapandayan nabangan pagkahi na, subay tabangan na tōōd. Bang kapandayan magpandu', subay mandu' tōōd.

⁸ Bang kapandayan magpahōgōt pangatayan sehe' bi, subay magpahōgōt tōōd. Bang aa nulung ma sukkal kasehean, subay ihilas panulung na. Bang aa biyuwanan kapatut magnakura', subay tiyuyu' uk na magpalangngan ayi-ayi. Bang aa biyuwanan kapandayan malihala' aa kasigpitan, subay tōōd magbe' maka kōg-baya' na.

⁹ Iya lasa bi ma sehe' bi subay min diyōm pangatayan. Kabansihin bi ayi-ayi laat, pahalgaun marimay atay bi ayi-ayi hap. ¹⁰ Subay kaam maglasa-liyasahi tōōd sali' magdanakan sabab magdanakan du kaam ma diyōman si Isa Almasi. Mag-addat-iyaddat kaam min diyōm atay. ¹¹ Si Panghu' Isa iya paghinangan bi hangkan kaam subay 'nsa' lisuan, subay tuyu' sadja ma ayi-ayi pamahinang ma kaam. ¹² Subay kaam magkōg-kōgan sadja sabab niya' pangahōwatan bi min Tuhan. Bang kaam tawwa' sukkal sandalin bi sadja, maka daa kaam pahali ngamu'-ngamu' ni Tuhan. ¹³ Buwanin bi pagkahi bi suku'

Tuhan bang kasigpitan, hulmatun bi isab sasuku pahapit ni luma' bi.

¹⁴ Bang niya' ngalaat kaam, amuin bi sigam kahapan ni Tuhan. Daa sigam suknaan bi.

¹⁵ Me'-me' kaam magkōg bang niya' sehe' bi magkōg, me'-me' isab kaam magtangis bang niya' sehe' bi ganta' magtangis. ¹⁶ Subay kaam magkanyagōn ma manga sehe' bi kamemon sali'-sali'. Daa kaam langkaw bohan bi; daa kaam iya' magbagay maka aa deyo'. Daa kaam maglakulaku in pangatauhan bi lōm.

¹⁷ Bang niya' ngahinang laat ma kaam, daa tungbasin bi maka laat. Ayi-ayi bista bōntōl uk manusiya' kamemon iya na hi' subay tuyuun bi.

¹⁸ Manuyu' kaam magsulut maka aa kamemon. Bang niya' ganta' pagsagaan subay 'nsa' kaam iya mo sagga' bang niya' dapat bi.

¹⁹ Manga bagay, daa tōōd kaam muli bang kaam liyaat. Pasarin bi sigam piyuli uk mulka' Tuhan. Intōmun bi bayi tasulat ma diyōm kitab, iya uk na,

“Aku na muli, aku na nungbas, uk Tuhan.”

²⁰ Hap bang be' bi panohoan itu hi', iya bayi tasulat isab ma kitab. Uk na,

“Bang niya' banta bi giyōtas, pakanun bi.

Bang iya toho' kallong, painumun bi,

Sabab bang salaihi' lasa bi takkahan du iya susun.”

²¹ Bang kaam ganta' liyaat, daa puliun bi laat. Hapun bi aa manga laat ian bo' taraōg laat na sabab min kahap bi.

13

Subay be' ta ma manga aa ngantan pagparinta

¹ Manjari in kitabi manusiya' kamemon subay me' ma manga aa ngantan pagparinta ma diyōm paglahat tabi sabab 'nsa' niya' kabuwanan kapatut bang 'nsa' min kahandak Tuhan. Min pagbaya' Tuhan du hangkan manga aa ngantan pagparinta. ² Sasuku nagga' ma aa ngantan pagparinta, sali' du iya nagga' Tuhan maka pagbaya' na, gana-gana iya tawwa' hukuman. ³ Bang aa maghinang hap 'nsa' du tiyāw ma parinta. Suga' bang aa maghinang kalaatan iya tiyāw. Bang kaam iya 'nsa' baya' tiyāw ma aa magparinta subay hap sadja hinang bi. Siyanglitan du kaam uk na, ⁴ sabab sosohoan Tuhan du, pibōtang maghinang kahapan ma pasalan bi. Suga' bang kaam ganta' maghinang kalaatan patut du isab kaam tiyāw, sabab aa ian taga kapatut minsana' ma kaam. Sosohoan Tuhan du iya, wajib iya minsana' ma sasuku maghihinang laat. ⁵ Hangkan na kaam subay ngalilla' sadja ma sigam ngantan pagparinta, ma sabab tiyāw binsana'. Kaisa hi', maka ma sabab katauhan bi ma diyōm pangatayan bi bang ayi subay hinang bi.

⁶ Iya na hi' sababan na iya hangkan kaam subay mayad sukay parinta, sabab sosohoan Tuhan du manga aa ian pagka maghinang ma parinta. ⁷ Hangkan na kaam subay mayad ni sigam, pila-pila iya katōngōran na, ayi na tōngōd ni usaha bi, ayi aa tōngōd ni baran bi. Pagaddatin bi sigam kamemon bang niya' kawasa

sigam patut pig-addatan. Pagmahaltabatin bi bang patut pigmahaltabatan.

Subay kita maglasa-liyasahi

⁸ Bang niya' utang bi bayaran bi bang taabut na tanggu na. Daa pataggōlun bi bayad na. Iya sadja subay pataggōlun bi paglasa ma pagkahi bi. Bang kaam lasa ma pagkahi bi tatuman uk bi sara' bayi tasulat si Musa. ⁹ Salaitu iya panohoan na: “Wajib kaam daa magjina. Wajib kaam daa mapatay aa, daa nangkaw, daa nganapsuhan alta' aa.” Na in manga panohoan bayi tabissala ku hi', sampay panohoan 'nsa' bayi tasabbut ku, tabo du ma diyōm panohoan dakayo' itu, iya uk na, “Kalasahin bi pagkahi bi sali' uk bi lasa ma baran bi.” ¹⁰ Hatulan na, sasuku lasa ma pagkahi na 'nsa' tōōd baya' ngalaat iya. Hangkan na, bang kitabi lasahan pagkahi ta manusiya', tatuman uk tabi sara' Tuhan maka panohoan na kamemon.

¹¹ Subay hinang bi ian hi', sabab katauhan bi song na waktu pabing si Isa. Tagna' kitabi mangandōl ma iya bayi lawak le' waktu kapinda tabi min dunya itu ni sulga', suga' ma buttihi' darayi' na. In kitabi sali' hantang aa bayi magtuwihan, suga' bati' na kitabi. ¹² Song palabay kalindōman, iya dalil na masa pangan-dusa. Pote' na sōbangan, hangkan subay lab-bahan ta kahinangan laat, iya hinang ma diyōm kalindōman. Subay kita sakap nagga' kalaatan, sali' ibarat sundalu magsakap. ¹³ Kawul ta maka piil ta subay hap, subay tōp ma aa pabōtang ma diyōm kasawahan. Hangkan daa subay

maglingōg paglami-lami, daa kita maglango-lango, daa magbais, daa magkasabulan. Daa kita magsagga'-sagga', daa isab maglindi-lindi. ¹⁴ Hap le' sangōnan bi ma kaam kawul maka piil si Isa Almasi Panghu' tabi. Daa tōōd kannalun bi napsu baran bi bang salaingga karul bi.

14

Pagkahi ta mangandōl ma si Isa subay 'nsa' siyaway uk ta

¹ Niya' itu pamandu' ku kaam ma pasal aa 'nsa' le' kōsōg pangandōl na ma si Isa. Bagayun bi iya daa iya bohun bi magjawab ma sawukat niya' pamikil na saddi pasal iya patut maghinang maka 'nsa' patut maghinang. ² Sali' sawupama ma pagkakan, niya' aa dakayo' makahalal pagkakan ayi-ayi sabab hōgōt pangandōl na ma si Isa Almasi. Bo' aa dakayo', pagka 'nsa' le' hōgōt pangandōl na, subay saluy sadja iya paglawuk na. ³ Na, iya aa makahalal kiyakan kaginisginisan subay 'nsa' ngudju' ma aa dakayo' iya 'nsa' makahalal. Damikkiyan na aa mangan saluy sadja, subay 'nsa' naway aa dakayo' ma sawukat tahalal na ayi-ayi. Sabab tiyayima' du aa ian uk Tuhan. ⁴ 'Nsa' niya' kapatut bi naway aa dakayo' bang 'nsa' kaam iya pamean na. Nakura' na sadja iya taga kapatut mahallingan hinang aa ian hap maka laat. Suga' 'nsa' du iya tabo ni laat sabab tiyabang iya uk si Panghu' Isa, bo' hap sadja katudjuhan na.

⁵ Bang takdil ni 'llaw, bang ma kasehan niya' 'llaw labi halga' subay miyulliya, bo' ma

kasehean sali' du 'llaw kamemon. Kaam iyu, ayi-ayi pamikil bi pasal manga 'llaw subay 'nsa' na magduwa-duwa. ⁶ Sayi-sayi ngamulliya 'llaw, Tuhan iya mehe ma atay na mahaldika' na. Sayi-sayi ngahalal kiyakan ayi-ayi, Tuhan iya mahaldika' na sabab Tuhan iya pagsukulan na bang mangan. Damikkiyan na isab, sayi-sayi mene' pagkakan na, Tuhan du isab mahaldika' na sampay pagsukulan na. ⁷ Ma kallum ta maka ma kamatay ta, 'nsa' baran ta sadja iya pagkanyagōnan ta. ⁸ Sataggōl kita 'llum si Panghu' Isa iya subay isbat ta. Damikkiyan na isab bang taabut kamatay ta, sabab suku' na du kita ma kallum ta maka ma kamatay ta. ⁹ Iya na itu sabab na hangkan si Almasi bayi matay sampay 'llum pabing min kamatay na, bo' supaya iya pagpanghuan uk manga aa suku' na, sasuku 'llum, sasuku bayi magpatayan. ¹⁰ Iya hangkan kaam subay 'nsa' naway atawa ngudju' danakan bi sabab makapagharap du kitabi kamemon ni Tuhan ma 'llaw damuwi bo' hiyukum uk na. ¹¹ Tasulat bissala Tuhan itu ma diyōm kitab:

“Tantu na tōōd,” uk Tuhan, “in bissala ku itu bannal sadja.

In manusiya' kamemon pasujud du ni aku
Magsabannal du sigam kamemon in aku itu asal
Tuhan.”

¹² Manjari in kitabi kamemon subay magpamattan ni Tuhan ma sosongun pasal ayi-ayi bayi hinang tabi ma dunya.

Daa parusahun bi sehe' bi

¹³ Hangkan du kitabi subay pahali magsaway dangan ni dangan. Hap le' kitabi daa na mag-niyat ngahinang ayi-ayi bang hinang ian mo ni dakayo' danakan ta magdusa. ¹⁴ Aku itu, pagka parakayo' na aku ma si Panghu' Isa, katauhan ku tōōd 'nsa' niya' pagkakan haram min kaasal na. Suga' ma sehe' ta dakayo', bang niya' ginis pagkakan haram du ma pangannal na, 'nsa' tōōd takakan na. ¹⁵ Na, bang danakan nu ganta' susa ma sabab kau iya tanda' na mangan ayi-ayi, bo' kiyakan bi ian haram ma pangannal na, sali' 'nsa' niya' lasa bi ma iya. Subay kau 'nsa' mangan hi' bang mo danakan nu ni kalaatan, sabab bayi matay si Almasi ma sababan na ian. ¹⁶ Bang ma kau hap du pagkakan nu, suga' 'nsa' hap bang bissalahan laat uk kasehean. ¹⁷ Pagka kitabi ma diyōman pagparinta Tuhan, 'nsa' du halgaan ma kitabi ma atay pagkakan tabi atawa pag-inum tabi. Iya subay labi halgaan kahinangan ta bōntōl, maka kasannangan pangatayan iya takallo' tabi min kapagsulut ta maka pagkahi ta. Subay mehe isab ma diyōm atay tabi iya kakōgan pamuwan uk Nyawa Sutsi. ¹⁸ Jari bang salaihi' paghinang tabi tudju ni si Almasi kasulitan du Tuhan ma kitabi, maka pig-addatan kitabi uk pagkahi tabi manusiya'.

¹⁹ Hangkan na subay tuyuan tabi addat-tabiati hap bo' kitabi magsulut maka pagkahi ta, maka bo' pasong isab kahap addat-tabiati tabi dangan ni dangan. ²⁰ Daa pakaatun bi hinang Tuhan ma diyōm pangatayan pagkahi bi ma sawukat magbidda' addat bi pasal pagkakan. Tahalal asal pagkakan kamemon, suga' sã' kaam bang kaam

mangan ayi-ayi, bo' kaam tanda' uk dakayo' pagkahi bi bo' minnihi' na iya ngahinang dusa. ²¹ Hap le' kita parōhōng mangan susumbayan, atawa nginum alak, atawa ngahinang ayi-ayi, bang ian hi' tahinang sabab na tabo danakan ta ngandusa. ²² Manjari sayi-sayi hōgōt pamikil pasal itu hi' subay 'nsa' iya ma' sabab kaam maka Tuhan iya makatauhan itu hi'. Niya' kasannangan bi bang kaam nganiyat ngahinang ayi-ayi, bo' 'nsa' niya' dusa tananam bi ma hinang bi ian. ²³ Suga' bang niya' magduwa-duwa pikilan na ma pasal pagkakan na, katakkahan iya dusa uk Tuhan mangan salaihi', sabab hinang na 'nsa' magtawwa' maka pangandōl na. Minsan ayi-ayi hinang ta, bang magduwa-duwa le' pikilan ta hap atawa laa, taga dusa kita maghinang salaihi' sabab 'nsa' min pangandōl ta.

15

Panabang ma danakan tabi

¹ Kitabi kōsōg pangandōl tabi ma Tuhan subay nabang ma pagkahi tabi kasehean, iya 'nsa' le' hōgōt pangandōl na. Subay tanggung tabi kalammahan sigam. Subay 'nsa' baran ta iya sulut tabi, ² suga' danakan tabi mean si Isa Almasi, pahap kahalana na bo' supaya pasong pahōgōt pangandōl na. ³ Si Almasi iya pangikutan tabi sabab 'nsa' iya bayi ngandulan di na. Tumlang bayi tasulat ma diyōm kitab, iya uk na hi',
 “Kau, Tuhan pihalling-hallingana laa,
 Bo' aku iya takkahan paghallingana sigam.”

⁴ Ayi-ayi ma diyōm kitab bayi pisulat uk Tuhan ma awwal jaman pangalloan tabi pamintangan, bo' supaya hōgōt iman tabi, sampay kita nandal ma diyōm katiksaan. Minnihi' kitabi ngahōwat liyappasan. ⁵ Tuhan iya masandal maka mahōgōt iman tabi. Mura-murahan, bang peen kaam tiyabang uk na magdakayo' pikilan sabu bi ningōd ma si Isa Almasi, ⁶ bo' mag-uyun kaam mudji Tuhan, iya 'Mma' si Panghu' Isa Almasi.

Bangsa aa saddi min Yahudi pikehan lapal hap

⁷ Manjari, iya aa kasehean mangandōl ma si Almasi subay tayimaun bi pagdanakan bi tōōd, sali' bayi panayima' ma kaam uk si Almasi. Tapudji Tuhan bang salaihi' pangaku bi. ⁸ Baan ta kaam pasal si Almasi, bayi iya paitu ni dunya nabangan bangsa Yahudi bo' supaya tasayu uk sigam in Tuhan kapangandōlan du, bo' supaya tuman bayi janji' na ma pangkat kami, ⁹ maka supaya isab manga bangsa saddi min Yahudi tabe' mudji ni Tuhan ma sabab ase' na ma sigam. Sali' du bayi siyulat ma diyōm kitab, iya uk na, “Magsukul aku ni kau, Tuhan, ma diyōman manga aa 'nsa' Yahudi, Magkalang aku kalangan pamudji ku ōn nu.”

¹⁰ Maka niya' le' ayat kitab salaitu:

“Kaam kabangsa-bangsahan, saddi min bangsa Yahudi,

Dayi' kaam magkōg sama-sama maka bangsa tapene' isab uk Tuhan itu.”

¹¹ Maka ayat itu le':

“Sanglitan bi Tuhan, kaam kamemon saddi min Yahudi;

Pudjihun bi iya, kaam sabarang bangsa.”

¹² Niya' isab bayi siyulat uk si Nabi Isaya pasal si Almasi. Uk na:

“Niya' ian tubu' si Jesse ('mma' si Daud) palahil ni dunya,

Magbabaya' du iya ma bangsa 'nsa' Yahudi, Bo' iya iya pangahōwatan sigam.”

¹³ Mura-murahan, bang peen kaam biyuwanan kakōgan maka kasannangan diyōm pangatayan min Tuhan, iya poonan pangahōwatan bi, pagka kaam mangandōl peen ma iya. Bo' labi-labihan pangahōwat bi ma sabab kawasa min Nyawa Sutsi.

Iya poon si Paul tawakkal nulat

¹⁴ Manga kadauranakan ku, 'nsa' du niya' hawal-hawal ku ma sababan bi. Tatantu ku in kaam hap kasuddahan bi, mehe isab pangatauhan bi, patut kaam magpandu'-panduan di bi. ¹⁵ Suga' niya' subay pamaintōm ku ma kaam, iya poon sabab aku tawakkal mabo sulat itu. 'Nsa' niya' duwa-duwa ku nulatan kaam sabab wakil du aku min Tuhan. ¹⁶ Maghinang aku ma si Isa Almasi ma pasalan manga bangsa saddi min Yahudi. Sali' aku imam magnasihap lapal Tuhan hap, bo' supaya niya' bangsa saddi mangandōl. Ungsuran ku sigam ni Tuhan dalil pangungsud ni iya. Kasulitan du iya ma sigam, sabab tasutsi na diyōm pangatayan sigam uk Nyawa Sutsi. ¹⁷ Na, 'nsa' aku iya' magbissala pasal bayi hinang ku ma Tuhan pagka parakayo' na aku ni si Isa Almasi. ¹⁸ Makatawakkal aku

missala sadja pasal panabang si Almasi ma aku, iya hangkan tabo ku manga bangsa saddi me' ma Tuhan. Magkahagad sigam pagtake sigam pagnasihah ku, maka tanda' sigam kahinangan ku. ¹⁹ In hinang hi' min kawasa Nyawa Sutsi iya pilatun ma aku uk Tuhan iya hangkan tahinang ku manga paltandaan maka hinang kainu-inuhan aa. Manjari patanyag ku tōōd lapal hap pasal si Isa Almasi maglatag kalahatan, tiyagnaan min Awrusalam sampay taabut lahat Ilirikum. ²⁰ Min tagna' kapagnasihah ku iya tuyu' ku subay pignasihah lapal hap itu ma lahat 'nsa' bayi kapakehan pasal si Almasi, sabab 'nsa' aku baya' pasunu' sadja ngahinang iya bayi tahinang uk aa saddi dahu min aku. ²¹ Kabayaan ku subay tuman sulat kitab itu, iya uk na, “Manga aa 'nsa' bayi pitau ma pasalan na, makatau du ma sosongun. Maka aa 'nsa' bayi makake, damikkiyan na du isab makahati du.”

Gara' si Paul palanjaj ni दौर Roma

²² Hangkan na aku bayi makataggōl paiyu ni kaam, sabab hinang ku itu ngalatag kalahatan hi' subay puwas dahu. ²³ Pagka tammah na hinang ku ma jadjahan itu maka ma sabab taggōl aku baya' patibaw ni kaam, ²⁴ maggara' na aku paiyu bang aku tulak tudju ni lahat Kastila', hati na baya' aku pahapit ni kaam dahu mag'nda' maka kaam. Baya' isab aku katabangan bi, bang aku song pauntas ni pagtulakan ku hi'. Subay na hap katibaw ku ma kaam bo' iyampa aku mangngan. ²⁵ Suga' niya' le' gawi ku dahu. Tiya' aku

pahi' ni Awrusalam mohan tulung ni manga aa suku' si Isa ma hi'. ²⁶ Sabab manga pagtipunan manga jamaa si Isa maglahat ma katilibut lahat Makidunya maka Akaya itu bayi nipun sin panulung sigam manga aa miskin ma diyōm manga aa suku' Tuhan iya maglahat ma Awrusalam. ²⁷ Min kabayaan sigam du. Patut du isab sigam nabang ma bangsa Yahudi, sabab Yahudi iya bayi poon sabab na hangkan sigam 'nsa' Yahudi bayi pikehan lapal min Tuhan. Hangkan na patut bang mahampit manga Yahudi min ayi-ayi bayi pangalidjiki' ma sigam. ²⁸ Manjari bang tangbus gawi ku hi', hati na bayi na bang kabohan ku na ni sigam sin kamemon bayi piyabo ma aku, pauntas aku tudju ni lahat Kastila' bo' pahapit du ni kaam. ²⁹ Katauhan ku isab, pagtakka ku ni kaam, bohan ta kaam lidjiki' mehe min si Almasi, iya 'nsa' magkulang.

³⁰ Manga kadauranakan ku, pagka kitabi lasa ma si Isa Almasi Panghu' tabi maka maglasalasa kitabi min lasa Nyawa Tuhan, hangkan aku ngamu' junjung itu ni kaam. Beun bi aku amuin bi aku tabang ni Tuhan. ³¹ Sambahayangun bi aku bo' aku 'nsa' inay uk manga aa 'nsa' magkahagad ma si Isa, iya ma lahat Yahudiya hi'. Amuin bi isab aku kahapan pasal tulung iya bo ku pay'an, bang peen tiyayima' min diyōm pangatayan uk manga aa suku' Tuhan may'an. ³² Manjari itu bang kabayaan Tuhan, pasampay du aku ni kaam maka kakōgan ku mehe. Bo' hap palasahan ku mag'nda' maka kaam. ³³ Na, mura-murahan, bang peen kaam bine' uk Tuhan kamemon, iya poonan kasannangan. Amin.

16

Pangintōm si Paul ma manga bagay na

¹ Baya' aku matau ni kaam dakayo' danakan tabi danda itu. Ōn na si Pebe, aa magtatabang ma pagtipunan manga jamaa si Isa ma lahat Kengkereya. ² Niya' gawi na paiyu ni Roma. Subay hap uk bi ngahulmat iya bang takka paiyu, pagka si Isa Almasi iya Panghu' bi sali'-sali' maka suku' Tuhan du kaam. Subay iya tabang bi ma ayi-ayi kalagihan na, sabab heka aa bayi tatabang uk na, sampay isab aku.

³ Mabo aku minsan laa lapal kabtangan ku ni di si Akila maka si Pirisila iyu, aa maglakibini bayi sehe' ku maghinang ma si Isa Almasi. ⁴ Bayi sigam arak matay ma sababan ku waktu aku bayi ma diyōm kapiligduhan, hangkan na mehe pagsukulan ku ma sigam. 'Nsa' aku sadja iya magsukul, sampay manga jamaa si Isa kamemon min bangsa saddi, iya magtipun ma kalahat-lahatan iyu. ⁵ Pabo ku isab lapal kabtangan ku ma manga jamaa si Isa magtipun ma luma' sigam.

Iya du isab pabohan ku minsan laa bissala ku ma si Epeneto, bagay ku kalasahan ku. Dahu asal iya min kamemon bayi mangandōl ma si Almasi ma kalohahan lahat Asiya. ⁶ Maka si Mariyam, iya kōsōg maghinang ma pasalan bi. ⁷ Si Andaronik maka si Juniyas, pagkahi ku Yahudi bayi sehe' ku ma diyōm jil. Bantug sigam bang takdīl ni manga aa kawakilan si Isa, dahu sigam min aku bayi mangandōl ma si Isa.

⁸ Pabo ku isab bissala ku ni si Ampiliyat, bagay ku kalasahan ku ma diyōman si Panghu' Isa, ⁹ maka si Urbanu, sehe' tabi maghinang ma si Almasi, maka si Istakis bagay ku kalasahan ku. ¹⁰ Si Apelles isab, bayi na iya kasulayan in pame' na ma si Almasi hōgōt du. Sigam ma ōkōman si Aristobol, ¹¹ maka si Herodiyun, pagkahi ku Yahudi, maka sigam mangandōl ma si Panghu' Isa min ōkōman si Narkissu.

¹² Damikkiyan na di si Tiripe na maka si Tiri-posita, danda maghinang ma si Panghu' Isa, maka bagay ku si Persis, danda kilasahan barakat uk na maghulas-sangsa' tōōd maghinang ni Panghu' tabi. Mabo isab aku minsan laa bissala ku ni sigam. ¹³ Si Rupus isab, aa umbul satu bang hinang ni Panghu' ta, maka ina' si Rupus hi'. Bayi iya ngipat aku sali' du ina' ku, ¹⁴ di si Asingkirit, si Pelegon, si Hermes, si Patarobas, si Hermas maka manga sehe' sigam mangandōl ma si Isa, ¹⁵ di si Pilologo maka si Juliya isab, si Nereyo maka danakan na danda, si Olimpasi isab maka aa suku' Tuhan kamemon iya dansehean maka sigam. Pabo ku bissala ku ni sigam iyu kamemon.

¹⁶ Bang kaam magbak subay kaam magsiyum tanda' paglasa bi. Kamemon manga jamaa si Almasi iya magtipun-tipun ma itu mabo bissala ni kaam.

Pandu' Katapusan

¹⁷ Manga kadauranakan ku, niya' junjung ku ni kaam. Halliun bi manga aa managga' pandu' bayi pamandu' kaam pasal si Isa Almasi. Manga aa iyu baya' magpasagga' kaam bo' kaam bahagi'

paruwa, maka baya' isab mo kaam papinda min pangandōl bi ni si Isa. Tangkisin bi manga aa ian. ¹⁸ Sabab bang aa maghinang salaihi' 'nsa' Panghu' tabi si Isa iya paghinangan sigam, suga' baran sigam iya diyulan. Diyupang uk sigam manga aa kulang panghati na, iyalli uk sigam bo' supaya tabo iyakkalan uk sigam. ¹⁹ In kaam iyu bantug ma sabab kahōgōt pame' bi ma si Almasi, hangkan na aku kiyōgan ma sabab bi. Kabayaan ku ma kaam subay lōm pamikil bi pasal ayi-ayi makahap, suga' sasuku makalaat subay 'nsa' niya' ma pamikil bi. ²⁰ Manjari Tuhan, iya poonan kasannangan pangatayan tabi, song du makaatan nakura' sayitan ni deyo' pat nayi' tabi.

Mura-murahan bang peen kaam biyuwanan tatabangan uk si Isa, Panghu' tabi.

²¹ Si Timuti, sehe' ku maghinang ma Tuhan itu, mabo minsan laa bissala na ni kaam. Damikkiyan du isab di si Lukiyus itu maka si Jason, maka si Susipatil, pagkahi ku bangsa Yahudi.

²² Niya' pibōtang ni sulat itu uk si Teltiyu, iya aa bayi kawakilan ku nulat bissala ku itu. Mabo iya bissala ni kaam, sabab Almasihin kaam sali'-sali'.

²³ Si Gayus, iya dapu luma' paōkōman ku itu, maka luma' na pagtipunan manga jamaa si Isa, mabo isab minsan laa bissala na ni kaam. Damikkiyan na isab si Erastus, aa ngantan alta' parinta ma दौरa itu, maka danakan tabi si Kuwartu. ²⁴ (Mura-murahan, bang peen kaam biyuwanan tatabangan uk si Isa Almasi, Panghu' tabi. Amin.)

Pamudji si Paul ma Tuhan

²⁵⁻²⁶ Pudji tabi Tuhan. Taga kawasa iya mahōgōt pangandōl bi, basta bine' lapal hap bayi pagnasihāt ku pasal si Isa Almasi. In lapal hap itu 'nsa' bayi katauhan manusiya' pasal iya kagaraan Tuhan bayi tiyapukan min sigam sataggōl min awwal masa hi', suga' buttihi' pimahalayak na ni aa kamemon ma sabab panohoan Tuhan, iya tattap 'llum. Bayi pisulat uk na lapal na ma kanabi-nabihan, pamahati ma bangsa aa kamemon ma diyōm dunya bo' supaya sigam magkahagad sampay me' ma Tuhan.

²⁷ Pudji tabi Tuhan, iya dakayo'-kayo' tubus ma pangatauhan. Pudji tabi iya sampay ni kasaumulan, pagka si Isa Almasi iya ōnan tabi. Amin.

Wassalam

Kitab Injil

Sama, Pangutaran: Kitab Injil (New Testament)

copyright © 1994 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Sama, Pangutaran)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

2151cb29-f3ad-5b77-a81f-9337cdca0c86